

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Scipleet en bewoning onder het wegdek van de **Sint-Elisabethstraat in Ieper (W.-VI.)**

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Scipleet en bewoning onder het wegdek van de Sint-Elisabethstraat in Ieper (W-VI.).
Eindverslag van een toevalsvondst

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 372

AUTEUR

Sofie Vanhoutte

JAAR VAN UITGAVE

2025

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed, Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency, Scientific Institution of the Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

Linksboven: de landmeter-expert van het agentschap Onroerend Erfgoed meet riool 1 in. Rechtsboven: de tijdens de wegeniswerken aangesneden muurwerk en vloerniveaus onder het wegdek van de Sint-Elisabethstraat in Ieper. Foto gericht naar het noordoosten. Onderaan: de bakstenen riool 13.

Copyright foto's: agentschap Onroerend Erfgoed. Foto's door Sofie Vanhoutte.

agentschap Onroerend Erfgoed
Koning Albert II-laan 15 bus 236
1210 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/HCKL4814>
ISSN 1371-4678
D/2025/3241/435

In Memoriam Serge Wackenier (1968-2023)

*Dit eindverslag wordt opgedragen aan Serge Wackenier,
technisch assistent bij het agentschap Onroerend Erfgoed,
en vooral onze enthousiaste collega
en gewaardeerd lid van het opgravingsteam.*

*Serge, steeds kon ik op je rekenen.
Tijdens de vele tientallen projecten in West-Vlaanderen, waaronder deze,
zette je je altijd met 'volle goesting' in.
We zullen je nooit vergeten.*

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	6
2	INLEIDING	7
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK	9
4	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.....	10
5	DE CONTEXT	11
5.1	LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT	11
5.2	HISTORISCHE CONTEXT.....	11
5.2.1	HET HISTORISCH STADSCENTRUM VAN IEPER	11
5.2.2	DE SINT-ELISABETHSTRAAT.....	12
5.2.3	DE IEPERLEE EN DE SCHIPLEET	13
5.3	ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	23
6	BESCHRIJVING VAN DE SITE	25
6.1	BODEMKUNDIGE SITUATIE	25
6.2	SPOREN EN STRUCTUREN	25
6.3	VONDSTEN	38
6.4	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE.....	39
7	SYNTHESE EN SAMENVATTING	44
8	BIBLIOGRAFIE	45
9	BIJLAGEN	46
9.1	LIJST VAN PLANNEN	46
9.2	LIJST VAN FIGUREN	46
9.3	LIJST VAN FOTO'S.....	48
9.3.1	TERREINFOTO'S.....	48
9.3.2	VONDSTENFOTO'S	56
9.4	LIJST VAN SPOREN	57
9.5	LIJST VAN STALEN	58
9.6	LIJST VAN VONDSTEN	59

leper – Sint-Elisabethstraat

Terreinwerk	<u>26-27/08/2019:</u> Sofie Vanhoutte Serge Wackenier (technisch assistent OE) Norbert Clarysse (vrijwilliger) <u>27/08/2019:</u> Johan Van Laecke (landmeter-expert OE)
Opmetingen	Johan Van Laecke
Aanmaak kaartmateriaal en plannen	Sylvia Mazereel (archeologisch tekenaar OE)
Fotografie terrein	Sofie Vanhoutte
Fotografie vondsten	steen: Kris Vandevorst (fotograaf OE) aardewerk: Sofie Vanhoutte
Rapportage	Sofie Vanhoutte
Lay-out	Sylvia Mazereel

2025

2 INLEIDING

Tijdens infrastructuur- en rioleringswerken in de wegkoffer van de Sint-Elisabethstraat in het stadscentrum van Ieper kwamen op dinsdag 20 augustus 2019 heel wat muurwerk en een vloerniveau aan het licht (Figuren 1, 2 en 3). De aannemer contacteerde meteen Jan Decorte, intergemeentelijk archeoloog van de onroerenderfgoeddienst CO7, die onmiddellijk ter plaatse ging, het agentschap Onroerend Erfgoed verwittigde en een toevalsvondst meldde.

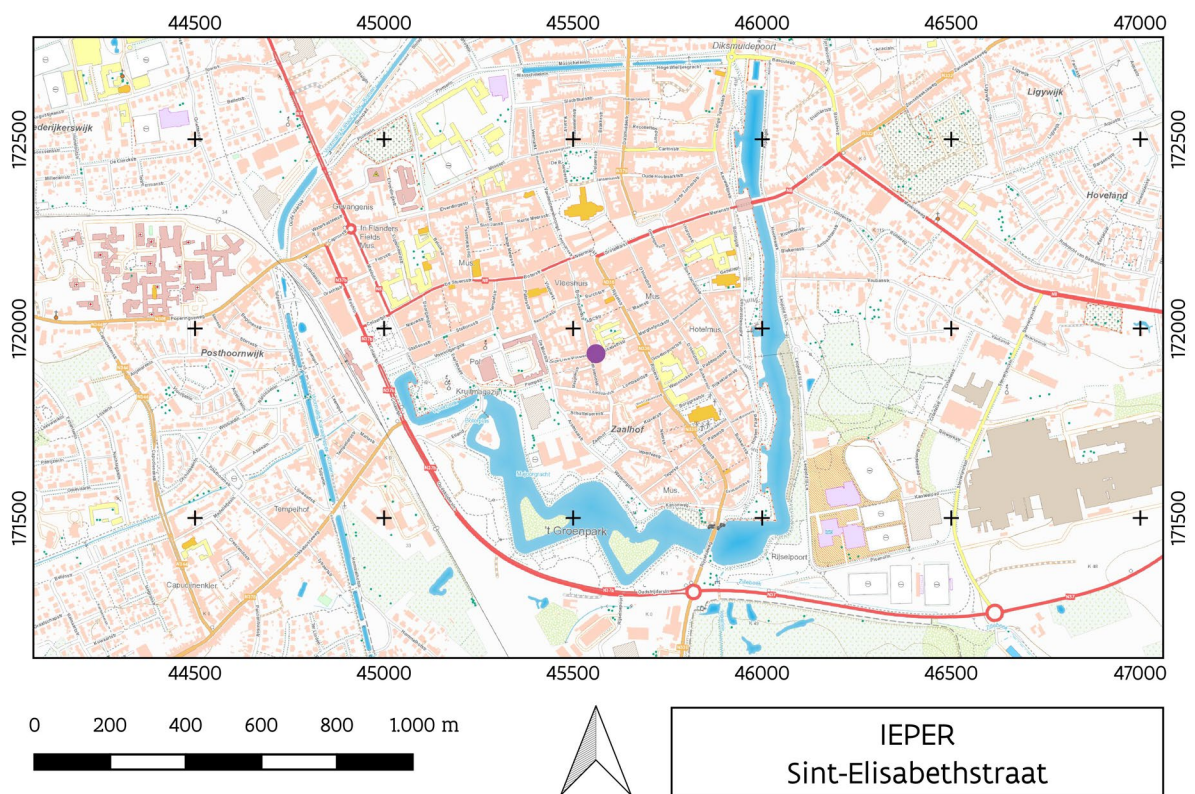
Het terreinonderzoek door het agentschap vond plaats op maandag 26 en dinsdag 27 augustus 2019. Heel wat muurwerk van de vooroorlogse bewoning op deze plaats werd daarbij vrij gelegd, alsook de ingekokerde Schipleet. De nog aanwezige oudere niveaus konden uit stabiliteits- en veiligheidsoverwegingen niet tot hun maximale diepte onderzocht worden; deze werden op dit diepste niveau ook niet bedreigd door de uit te voeren werken.

De uitgewerkte resultaten van dit archeologisch terreinonderzoek, de verdere verwerking van de onderzoeksgegevens en vondsten, en de interpretatie van de vindplaats binnen de ruimere historische context vormen het onderwerp van dit eindverslag.¹

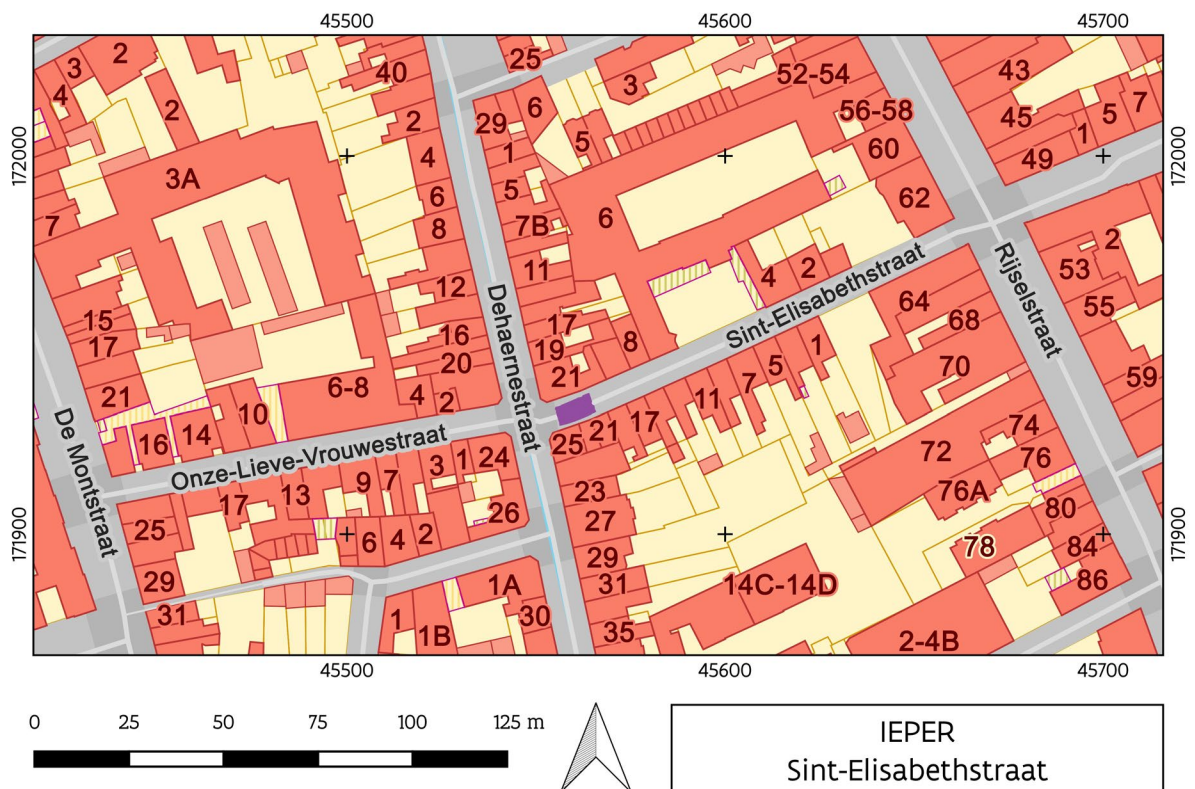

Figuur 1: De werkput in de Sint-Elisabethstraat, bij de start van het terreinonderzoek. Foto naar het oosten, richting Rijsselstraat (© agentschap Onroerend Erfgoed). De oost-west lopende muur centraal in de werkput gaf bij de graafwerken de aanleiding voor de toevalsvondstmelding van oud muurwerk.

¹ Met dank aan Jan Decorte (intergemeentelijk archeoloog CO7) en oud-collega Marc Dewilde voor alle inhoudelijk advies op het terrein.

Figuur 2: Topografische kaart van Ieper (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de locatie van de toevalsvondst in het stadscentrum.

Figuur 3: GRB (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de werkput in paars.

3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK

In 2019 sneden wegeniswerken in de Sint-Elisabethstraat in leper heel wat oud muurwerk en een vloerniveau aan, wat leidde tot een toevalsvondstonderzoek in een werkput van ca. 11 x 5 à 5,5 m. Het doel van het onderzoek van een toevalsvondst beperkt zich tot inzicht verkrijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en vondsten, hun datering en indien van toepassing hun relatie en fasering, alsook het *ex situ* bewaren van de vondsten die dreigen vernietigd te worden. In het geval van de hier besproken toevalsvondst betreft het structuren die zich in het tracé van de Sint-Elisabethstraat bevonden, net onder het wegdek. Na de terreinevaluatie door Jan Decorte, intergemeentelijk archeoloog van de onroerendergoeddienst CO7, was meteen duidelijk dat het hier om structuren ging van de vooroorlogse bewoning en de ingekokerde Schipleet. De werkput bleek wel zwaar verstoord door nutsleidingen, die de werkput centraal zowel overlangs als dwars doorsneden. Buiten deze verstoorde 'kruisvorm' bleken verschillende sporen en structuren wel nog heel goed bewaard.

Aangezien interessante gegevens konden bekomen worden over de evolutie van de vooroorlogse bewoning hier, met bewijs voor een verschuiving van de rooilijn na de Eerste Wereldoorlog, werd overgegaan tot een archeologisch onderzoek van de nog bewaarde sporen en structuren. Bij de verdere wegeniswerken zouden deze structuren (groten)deels worden beschadigd of uitgebroken. Een kleine archeologische opgraving was dus noodzakelijk om de informatie die deze structuren opleveren te bewaren.

Het spreekt voor zich dat het terreinonderzoek een maximaal inzicht ambieerde in het aangetroffen bodemarchief. Dit onderzoek was daarbij echter beperkt in diepte, bepaald door de diepte van de verdere geplande werken en ook vanuit stabiliteitsoverwegingen voor de aangrenzende huizen. Ook de tijd moest beperkt blijven tot twee dagen, doordat de straat op 2 september opnieuw toegankelijk moest zijn voor het verkeer en daartoe de nodige wegeniswerken moesten uitgevoerd zijn.

Op maandag 26 en dinsdag 27 augustus 2019 voerde het agentschap Onroerend Erfgoed het terreinonderzoek uit. Betrokkenen waren Sofie Vanhoutte (veldwerkleider, onderzoeker archeologie OE), Johan Van Laecke (landmeter-expert OE), Serge Wackenier (technisch assistent OE) en vrijwilliger Norbert Clarysse (oud-collega technisch assistent OE). Op maandagnamiddag 26 augustus kwam oud-collega Marc Dewilde langs die heel nuttig advies kon verlenen. Verder waren er bij het terreinonderzoek geen externen betrokken.

De uitvoering van dit onderzoek – de registratie en documentatie van de toevallsvondst – vond plaats volgens de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet (2013) zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0).

De aangesneden structuren werden vrij gelegd en opgeschoond. Het terreinonderzoek werd uitgevoerd in twee niveaus. In de noordelijke helft van de werkput bleef het onderzoek beperkt tot de structuren die meteen waren aangesneden. De bakstenen riool in het noordwestelijke stuk van de werkput kon volledig worden blootgelegd, in twee fasen. Pas in een tweede vlak lag de vloer van de bakstenen riool vrij, waarbij de aansluiting naar de ingekokerde Schipleet duidelijk werd. Langs de zuidelijke helft van de werkput was meteen duidelijk dat oudere occupatiestructuren verborgen zaten onder het eerste vlak. In twee kijkvensters werd daarom verdiept om inzicht te krijgen in deze niveaus: in de zuidoostelijke hoek tot ca. 1,50 m onder het niveau van het huidige voetpad, in de zuidwestelijke hoek tot ca. 1,20 m onder het niveau van het huidige voetpad. Dieper onderzoek was niet mogelijk uit stabiliteitsoverwegingen door de te dichte afstand met de huidige bewoning.

De werkput en alle aangetroffen sporen en structuren werden digitaal en gegeorefereerd opgemeten, met behulp van een Robotic Total Station (RTS) en GPS-RTK toestel in Lambert 72. De hoogtes werden

Op 28 augustus, dus meteen na de afronding van het terreinonderzoek binnen de mogelijkheden tot dan toe, meldde de intergemeentelijk archeoloog van CO7 Jan Decorte aan de opdrachtgever en aannemer dat door het agentschap de zichtbare structuren waren geregistreerd en gedocumenteerd. Daarbij gaf hij mee dat op een dieper niveau nog oudere structuren aanwezig waren, maar dat die op dat moment niet op een veilige manier konden worden opgegraven en dat dit zou moeten gebeuren na de plaatsing van de damwanden, wat voor 2020 gepland stond. Noch CO7, noch het agentschap werden echter naderhand op de hoogte gebracht van deze werken, waardoor de beoogde verderzetting van het onderzoek van de hierbij bedreigde structuren (via een tweede toevalsvondst) uitbleef.

Om een antwoord te kunnen bieden op de onderzoeksvragen en om tot kenniswinst te komen, is een – weliswaar beperkt – historisch onderzoek vanzelfsprekend en noodzakelijk. Deze steunt voornamelijk op de confrontatie van de vindplaats met de gekende historische kaarten.

5 DE CONTEXT

5.1 LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

De vindplaats bevindt zich in het stadscentrum van leper. Gezien het hier een toevalsvondst betreft, beperkt in oppervlakte en in diepte waarbij de moederbodem niet werd aangesneden, kan deze beschrijving algemeen worden gehouden. Bodemkundig behoort leper tot de zandleemstreek. Het stadscentrum staat door de bewoning niet gekarteerd op de bodemkaart, maar de omliggende gronden zijn allemaal aangeduid als vochtige tot natte zandleembodems, waartussen zich zones van natte klei bevinden.²

Het projectgebied bevindt zich centraal in de alluviale vallei van de leperlee die het stadscentrum van zuid naar noord doorsnijdt. De stad leper ontstond op de rechteroever van de rivier de lepere die ontspringt net ten zuiden van de Kemmelberg. De vallei van de lepere was nauw, maar ter hoogte van waar later de eerste woonkernen ontstonden, was de vallei breder.³

De opmeting van het huidig loopniveau (wegdek) ten westen van de werkput leverde een hoogte op van ca. 18,50 m TAW; enkele meters ten oosten van de werkput werd het niveau van het wegdek bepaald op ca. 18,70 m TAW.

5.2 HISTORISCHE CONTEXT

5.2.1 Het historisch stadscentrum van leper

De vindplaats bevindt zich in de historische stadskern van leper die sinds 2016 aangeduid is als vastgestelde archeologische zone.⁴

Voor een uitgebreidere uiteenzetting van de historische context van het stadscentrum wordt verwezen naar het duidelijke overzicht van de evolutie van de historische stadskern van leper opgemaakt door Marc Dewilde en Jan Decorte in de Inventaris Onroerend Erfgoed⁵ en naar het uitgebreidere verhaal van de evolutie van leper sinds haar ontstaan tot onze tijd door Mus⁶ en door Stubbe⁷. Wat volgt, vat het ontstaan van de middeleeuwse stad op basis van deze bronnen samen.

In de tweede helft van de 11de eeuw ontwikkelden er zich twee duidelijke woonkernen (zie Figuur 4). In het noorden was er de grafelijke *villa* met als kern de grafelijke motte die vermoedelijk teruggaat op een Karolingische *curtis* (ter hoogte van de Sint-Maartenskerk); een eind hiervandaan, ten zuiden/zuidoosten ervan, lag een *portus* (handelsnederzetting) (rond de Sint-Pieterskerk). Later werd een nieuwe grafelijke versterking opgericht die de kern werd van het latere Zaalhof (ten westen van de Rijselstraat). Tussen 1128 en 1324 vond er een sterke uitbreiding van leper plaats. De enorme bloei van de lakennijverheid en -handel leidde tot een grote bevolkingsgroei. Eerst werd de ruimte tussen de oorspronkelijke grafelijke versterking en de *portus* Sint-Pieters opgevuld, dus de terreinen ten oosten van de lepere. Vanaf het eerste kwart van de 13de eeuw werd de zone ten westen van de lepere geleidelijk ingenomen. In de eerste helft van de 13de eeuw werd ook het alluvium van de lepere genivelleerd om te worden bebouwd. Ondertussen, rond het midden van de 12de eeuw, was de

² Bodemkaart Geopunt © Digitaal Vlaanderen.

³ Zie Stubbe 2019.

⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024.

⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024.

⁶ Mus 2010.

⁷ Stubbe 2018.

leperlee rechtgetrokken tussen de Sint-Maartenskern en de Sint-Pietersportus.⁸ Het is in de zone van het genivelleerde alluvium van de lepere dat de vindplaats zich bevindt.

Figuur 4: De stadsontwikkeling van leper in de 11de tot 13de eeuw. Bijgewerkte versie van kaart opgemaakt door Marc Dewilde, op basis van Mus 1998. Het paarse driehoekje duidt de vindplaats aan. © agentschap Onroerend Erfgoed.

5.2.2 De Sint-Elisabethstraat

De straat zelf gaat tot de middeleeuwen terug, maar veranderde in de loop der tijd verschillende keren van naam. De oudst gekende vermelding dateert uit 1297 en spreekt van het ‘Zekelbecstraatje’; later werd dit het ‘Zegelbergstraatje’. Zekelbec was een familienaam. Het is echter pas eind 12de eeuw – begin 13de eeuw dat er in leper bij voorname burgers namen ontstaan die van vader op zoon overgingen en die familienamen werden; het straatje kan dus al eerder ontstaan zijn.⁹ Aangezien het alluvium van de lepere in de eerste helft van de 13de eeuw werd genivelleerd en bebouwd, dateert het straatje mogelijk ook al uit die tijd.

In 1325 wordt de straat in de stadsrekeningen vermeld als ‘Craminstrate’, naar de leperse familie Craming of Craminc. Later staat de straat bekend als het ‘Taertestraetje’, genoemd naar de pasteibakkers die er gevestigd waren. Nog later veranderde de naam in ‘Arme Meisjesstraat’, naar de wezenschool voor meisjes die er in de 16de eeuw was gesticht.¹⁰ Arme kinderen kregen er basisonderwijs. Naast de armemeisjesschool was er ook een armejongensschool, in de

⁸ Onroerend Erfgoed 2024; Stubbe 2018; Mus 2010.

⁹ Corneillie 1950, 73.

¹⁰ Corneillie 1950, 73-74. Corneillie dateert de stichting in 1510; Mus (2010, 74) plaatst deze in 1550.

Lombaardstraat.¹¹ De armemeisjesschool werd al gauw volop ingeschakeld voor kantwerk, zeker al in de eerste helft van de 17de eeuw. Om kant te kunnen vervaardigen, had men immers scholing nodig, en bovendien maakten de inkomsten van het kantwerk het gratis basisonderwijs mogelijk.¹²

De school werd in 1623 helemaal herbouwd en in 1796 werd ze ingelijfd bij de Burgerlijke Godshuizen. In 1837 werden er ook doofstommen en blinden opgenomen, maar eind 1838 schafte het gemeentebestuur de school voor de doofstommen en blinden daar af. De straat werd vanaf 1901 'Sint-Elisabethstraat' genoemd, naar de toenmalige naam van de wezenschool voor meisjes.¹³ Voor de periode ervoor zien we op de Poppkaart (1842-1879) nog de benaming '*Rue des pauvres Filles*'.¹⁴

5.2.3 De Ieperlee en de Schipleet

Voor de interpretatie van de vindplaats is het belangrijk dieper in te gaan op de evolutie van de Ieperlee en de Schipleet en hun overwelving. Hiervoor kunnen we terecht bij Stubbe (2018), die de volledige geschiedenis van de Ieperlee in detail beschrijft, en die zich vooral baseert op het historisch onderzoek uitgevoerd door Octaaf Mus.

Ieper dankt zijn ontstaan aan de Ieperlee die van zuid naar noord door de historische stadskern stroomt. De Ieperlee was tot rond het midden van de 11de eeuw een zelfstandige rivier die rechtstreeks verbonden was met de zee.¹⁵ Het was één van de belangrijkste waterwegen in het middeleeuwse Vlaanderen, tot in de 16de eeuw, zowel voor handel als voor reizigers¹⁶. Zeker vanaf de 11de eeuw, mogelijk al vanaf de 10de eeuw, werd de oorspronkelijke Iper in de historische stadskern verdiept, verbreed en aangepast met verstevigde oevers. De gekanaliseerde Iper – ook richting kust – kreeg vanaf dan de naam *Iperleet/Yperleet*, waarbij 'leet' staat voor 'geleid' of 'aangelegd'. De kanalisatie was noodzakelijk; soms vloeide er immers zoveel water naar Ieper dat de vallei overstroomde. In droge periodes was de Iper dan weer vaak amper bevaarbaar.¹⁷

Waarschijnlijk al in de eerste helft van de 12de eeuw werd centraal in de historische stadskern een nieuw kanaal gegraven om het verdere kronkelende verloop van de Yperlee te vermijden en een rechte verbinding voor de scheepvaart te maken naar het centrum toe. Dit nieuwe stuk kanaal kreeg de naam *Scipleet/Schipleet*, later afgekort tot Leet.¹⁸ Erlangs ontwikkelde zich een langgerekte binnenhaven. De Yperlee zou in de binnenstad ca. 12 voet of 3,6 m breed zijn geweest. Op veel plaatsen was het wellicht niet mogelijk om twee schuiten te laten kruisen. De ontdebelling van de Ieperlee zal dus waarschijnlijk ook als oplossing bedacht zijn voor een betere circulatie van de scheepvaart.¹⁹

Mede dankzij de bevaarbare Iperleet en Schipleet werd Ieper al vanaf de 12de eeuw een bloeiende handelsstad. Om dit op te vangen werd in de eerste helft van de 13de eeuw ook de brede vallei van de Iper ingericht als woongebied. Daartoe werd de vallei van de Ieperlee binnen de stad geleidelijk aan opgehoogd door er afval te dumpen. In 2005 bood het archeologisch onderzoek op de site van het Karmelietenklooster, in de hoek van de Patersstraat en de Seminariestraat, vlakbij de Ieperse Vismarkt (die eigenlijk gedeeltelijk de overwelfde Ieperlee is), deels zicht op die evolutie door een gedeeltelijke doorsnede door het afvalpakket. Dit metershoge afvalpakket – Stubbe (2008) spreekt van een ophoging van maar liefst 3 m maar het is niet duidelijk op wat dit gebaseerd is – was beschoeid tegenaan de Ieperlee. Boven op het afvalpakket was een dikke kleilaag aangelegd waarop de bebouwing was ingeplant. De studie van het in het afvalpakket aangetroffen aardewerk plaatst het

¹¹ Mus 2010, 55.

¹² Mus 2010, 73-74.

¹³ Corneillie 1950, 73; Mus 2010, 74.

¹⁴ Zie Geopunt.

¹⁵ Stubbe 2018, 53.

¹⁶ Stubbe 2018, 59.

¹⁷ Stubbe 2018, 56.

¹⁸ Stubbe 2018, 56, 58.

¹⁹ Stubbe 2018, 59.

einde van de ophoging om het terrein bouwrijp te maken, in de eerste helft van de 13de eeuw.²⁰ Het gewonnen gebied werd bebouwd en resulteerde uiteindelijk in een enorme bevolkingsgroei en toename van de economie. Langs de gekanaliseerde leperlee werden belangrijke en openbare gebouwen opgericht die elk hun eigen laad- en loskade hadden.²¹

Figuur 5: Gravure van Guillaume du Tiert uit 1610 dat het Beleg van leper uit 1383 weergeeft. © Stadsarchief leper.

Figuur 6: Detail van de gravure van Guillaume du Tiert uit 1610 met vogelperspectief op leper in 1383. © Stadsarchief leper. Met aanduiding in blauw van de leperlee en het Schipleet, en de toevalsvondstlocatie binnen de paarse cirkel.

De loop van de leperleet en die van de Schipleet zijn duidelijk te volgen op de bewaarde historische stadsplannen van leper. Het plan dat zogenaamd de oudste situatie toont, is de gravure van Guillaume du Tiert. Het is een weergave van leper tijdens het Beleg van 1383, maar is pas in 1610 gemaakt (Figuur

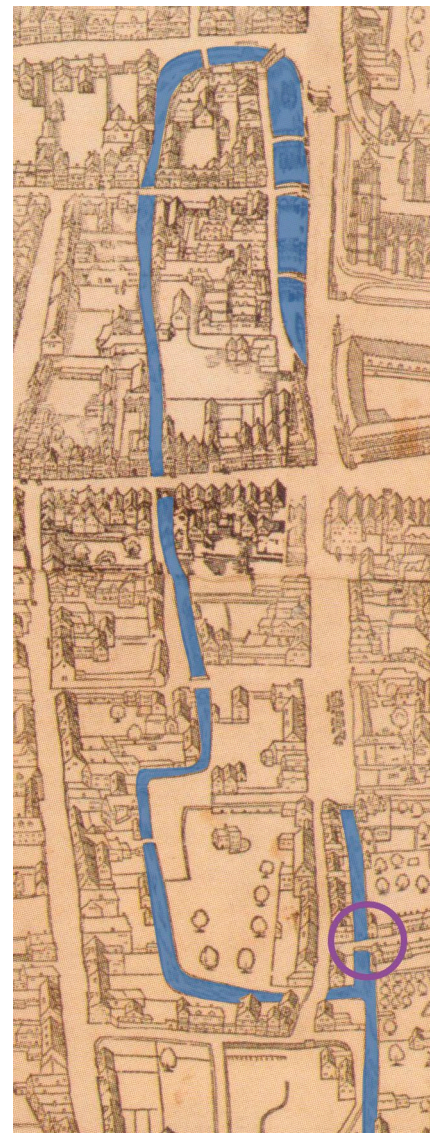
²⁰ Haneca *et al.* 2009, 113.

²¹ Stubbe 2018, 59.

5, met detail van leperlee en Schipleet op Figuur 6). De Schipleet wordt duidelijk onderbroken door de straat, maar meer detail is niet af te leiden. Of we hier te maken hebben met een brug of met een overwelving, is van dit plan dus niet te achterhalen.

Figuur 7: Het oudst gekende stadsplan van Thévelin-Destrée uit 1564.
© Stadsarchief leper.

Figuur 8: Detail van het stadsplan uit 1564 met aanduiding van leperlee en Schipleet, en locatie van de toevalsvondst.

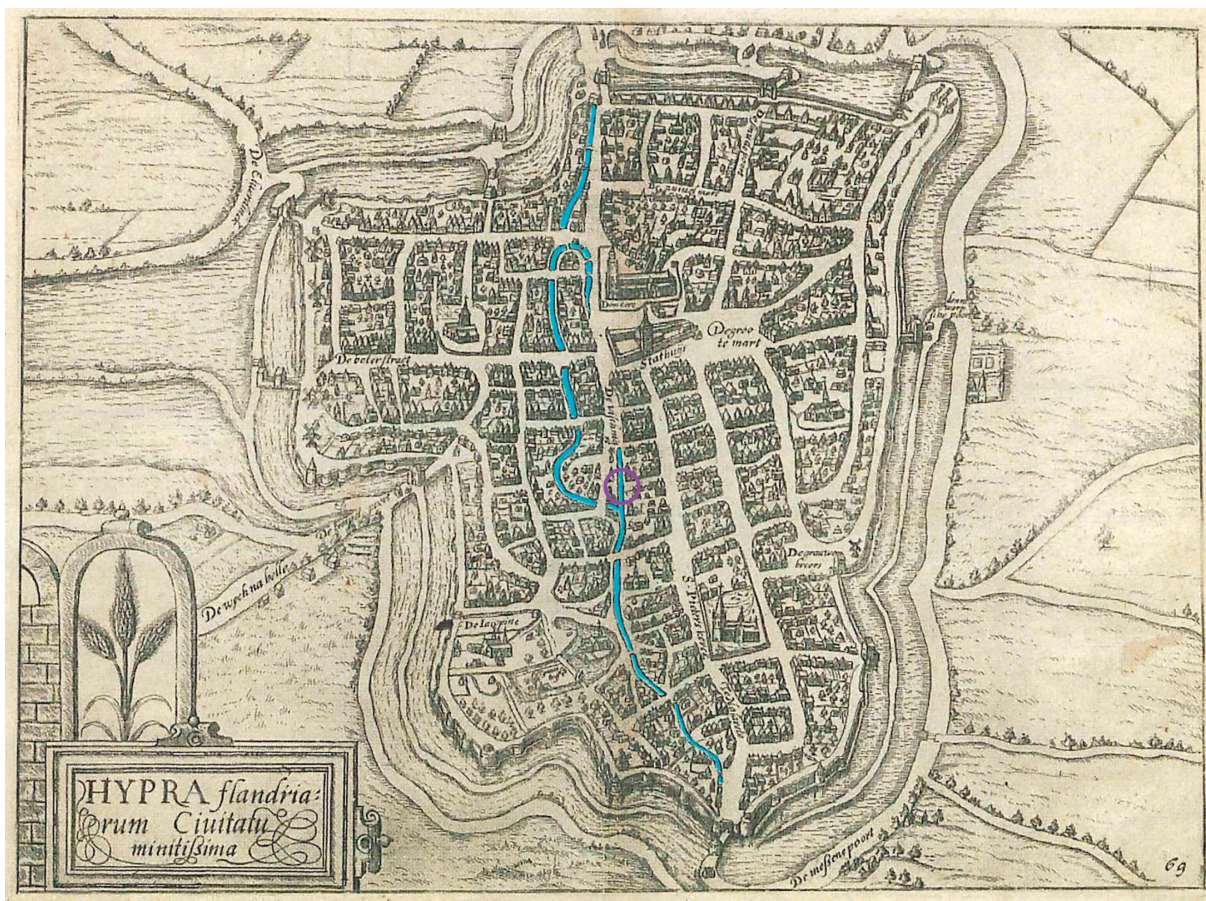
Figuur 9: Detail van het stadsplan uit 1564 (versie door Braun & Hogenberg; © UGent, via libcatalog.ugent) ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat. Waar de Schipleet de straat kruist, is er duidelijk een brug te zien.

Het oudst gekende contemporaine stadsplan is dat van Thévelin-Destrée uit 1564 dat de stad omstreeks 1500 toont (Figuur 7, met details Figuren 8 en 9). In de Sint-Elisabethstraat loopt duidelijk een brug over de Schipleet. Ten westen van de Schipleet is er geen aanpalende bewoning, wel een perceel dat langs de straatkant omheind lijkt (door een muur?).

De gravure van Braun en Hogenberg uit 1575 (Figuur 10) en de gravure van Guicciardini uit 1581 (Figuur 11) tonen leper omstreeks 1550. Bij beide loopt de Schipleet door. Beide kaarten tonen wel minder detail. Het is aannemelijk dat ook hier een brug moet verondersteld worden.

Figuur 10: Gravure 'Hyper Flandriarum Civitas Munitissima' door Georg Braun en Frans Hogenberg, uit 1575 (afbeelding Wikimedia Commons). De loop van de leperleet en de Schipleet zijn duidelijk herkenbaar. De toevalsvondstlocatie bevindt zich in de witte cirkel.

Figuur 11: Gravure van leper 'Hypira, Flandriarume Civitatu munitissima', uit 1581 van de hand van Lodovico Guicciardini, uit zijn *Descrittione*. Uit: Stubbe 2018, 53, met extra aanduiding van de toevalsvondstlocatie (in paarse cirkel). De loop van de leperleet en de Schipleet is door Stubbe in blauw gemarkeerd.

In de loop van de 16de eeuw verzwakte de positie van leper als lakenhandelsproducent zienderogen en verloor de leperleet geleidelijk aan haar betekenis als belangrijke handelsweg. Dat had ook een grote impact op het onderhoud van de waterweg. In zijn *Flandria Illustrata* uit 1641 beschrijft de historicus-priester Antonius Sanderus (1586-1664) dit treffend wanneer hij het heeft over de *Iperleet*: "*Voorts is de leperleet een Rivier, dewelke een weinig boven de Stad haaren Oorsprong heeft, doch anderszins van weinig voordeel is, behalve dat ze tot het verwen van Lakenen dient.*" Rond 1641 blijkt de leperleet dus geen betekenis meer te hebben gehad als waterweg, maar enkel nog goed voor het water nodig voor het verven en spoelen van lakenstoffen. Sanderus beschrijft ook dat de waterhuishouding slecht was: "*mits zy des Winters, voornamelyk als de sneeuw smelt, schielyk aangroeit, en als eene sterke stroom voortvloeit, en des Zomers zeer uitdroogt, byna als aan Poel staan blyft, en niet anders dan slyk en vuyligheden medevoert.*"²² Zijn stadsplan van leper uit 1641 (Figuur 12) toont nog dezelfde situatie voor de leperlee en de Schipleet als op de oudere kaarten, waarbij de waterlopen nog steeds grotendeels openliggen. Sanderus' kaart toont weer meer details dan de voorgaande gravures en geeft aan dat er een brug was op de plaats waar de Schipleet de Sint-Elisabethstraat kruiste (Figuur 13).

In de eerste helft van de 17de eeuw werd de vaarweg tussen leper en Brugge volledig gekanaliseerd en vernieuwd. Tussen 1640 en 1645 was het nieuwe kanaal leper-IJzer volledig klaar en kwam er een einde aan de *Iperleet*. Het nieuwe kanaal liep ongeveer parallel aan de vroegere *Iperleet* maar liep niet meer door tot in de stad. Het kanaal stopte ten noorden van de stad, aan een kaai net buiten de stadsvesting. Het werd de nieuwe belangrijkste waterweg van de streek.²³ Nadat de *Iperleet* was opgeheven, verloor de waterweg binnen de stad natuurlijk helemaal zijn belang. Ze werd geleidelijk

²² Stubbe 2018, 64-65.

²³ Stubbe 2018, 67.

Het stadsplan door De Wit uit 1690 toont de loop van de Ieperleet en de Schipleet die duidelijk nog niet (volledig) overwelfd waren (Figuur 14). In de Sint-Elisabethstraat is er over de Schipleet nog steeds een brug te zien (Figuur 15).

Op het Primitief Kadaster uit 1826-1843 (Figuur 18) en op de Popp-kaart uit 1853 (Figuur 19) loopt de bewoning langs de zuidkant van de Sint-Elisabethstraat door; de overwelving van de Schipleet is dan duidelijk al een feit. Volgens Stubbe was het stuk tussen de Sint-Elisabethstraat en de Lombaardstraat – de straat die parallel loopt ten zuiden van de Sint-Elisabethstraat – pas in 1849 overwelfd.²⁷ Het Primitief Kadaster geeft echter aan dat dit al vroeger het geval was. Aangezien de Ferrariskaart nog een openliggende Schipleet toont met een vermoedelijke brug, en het Primitief Kadaster al de overwelfde toestand weergeeft, moet de overwelving van de Schipleet op deze plaats rond 1800 (tussen het derde kwart van de 18de en de vroege 19de eeuw) gerealiseerd zijn.

²⁷ Stubbe 2018, 71.

Figuur 12: Stadsplan van Antonius Sanderus uit 1641, gepubliceerd door Joan Blaeu in 1652. © Stadsarchief Ieper / Yper Museum.

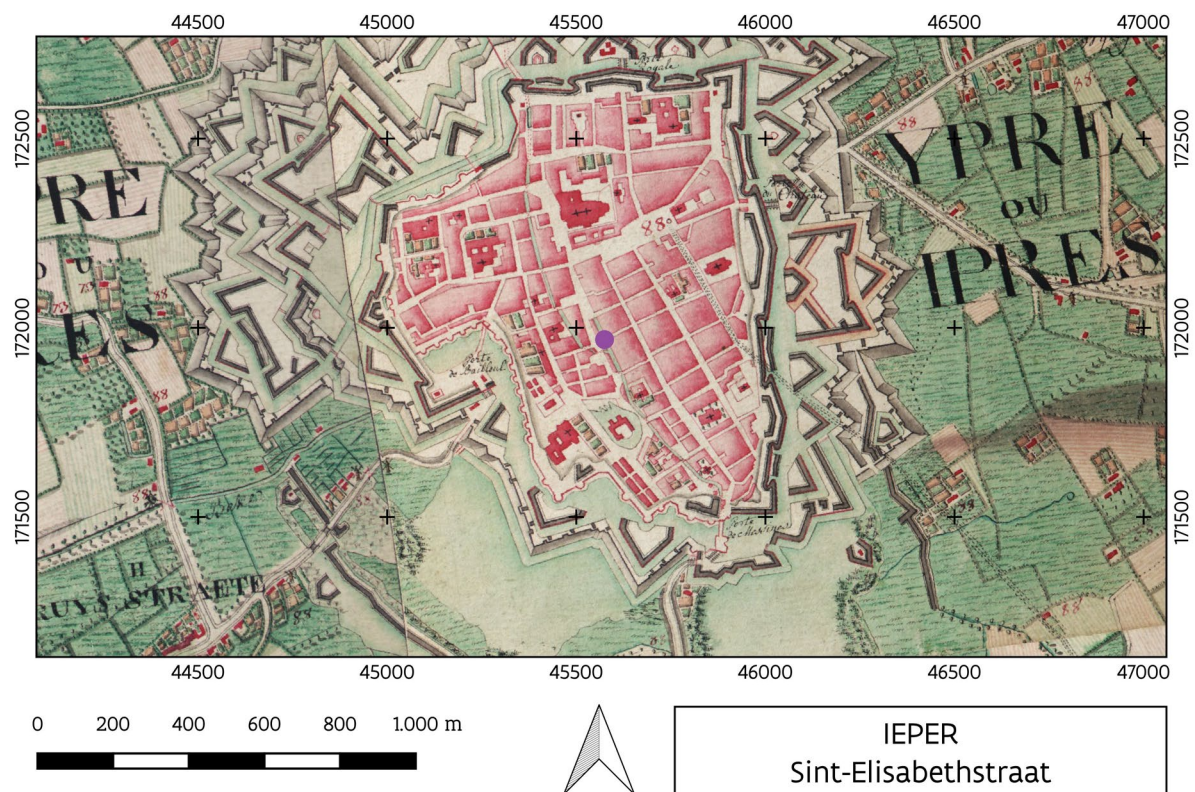
Figuur 13: Detail uit hetzelfde stadsplan van Sanderus / Blaeu. Op de toevalsvondstlocatie staat het nummer 22 maar dat verwijst naar het *Domus pauperum puellarum*, het 'huis van de arme meisjes', in de straat ten oosten van de Schipleeft. Over de Schipleeft is duidelijk een brug te zien.

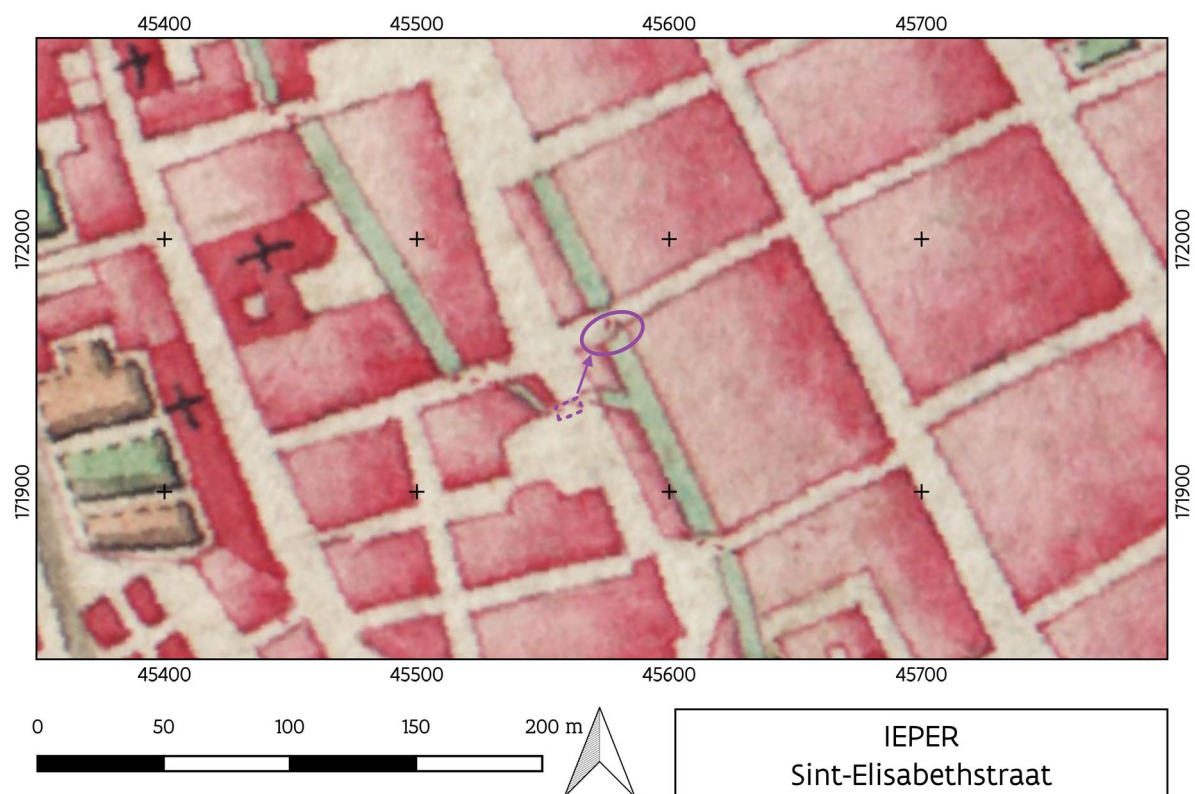
Figuur 14: Het stadsplan van Ieper uit 1690 door Frederick De Wit (© Stadsarchief Ieper / Yper Museum), met de vindplaats centraal binnen de paarse cirkel.

Figuur 15: Detail van het stadsplan van De Wit ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat, waar duidelijk een brug zichtbaar is over de Schipleet.

Figuur 16: De Ferrariskaart van Ieper (© Digitaal Vlaanderen) uit 1771-1778, met aanduiding van de vindplaats.

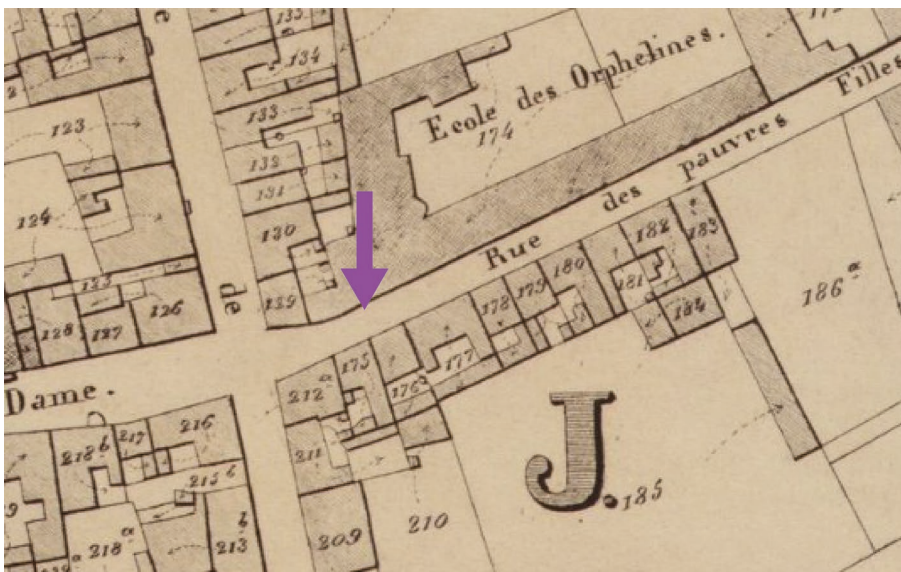

Figuur 17: Detail uit de Ferrariskaart van Ieper (© Digitaal Vlaanderen). De georeferentie van de Ferrariskaart levert voor deze vindplaats duidelijk geen correcte locatie op (zone in streepjeslijn). De vindplaats bevindt zich immers in de Sint-Elisabethstraat ter hoogte van het paarse ovaal, waar de Schipleet de straat dwarsst. De rode stippellijn die de straat dwarsst, en die elders een kruis lijkt te vormen, wijst vermoedelijk op de aanwezigheid van een brug.

////////////////////////////////////

Figuur 18: Primitief Kadaster Ieper, Sectie I, uit 1826-1843. Detail ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat, toen nog *Arme Meysjes Straat* geheten. © UGent, via libcatalog.ugent. Met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.

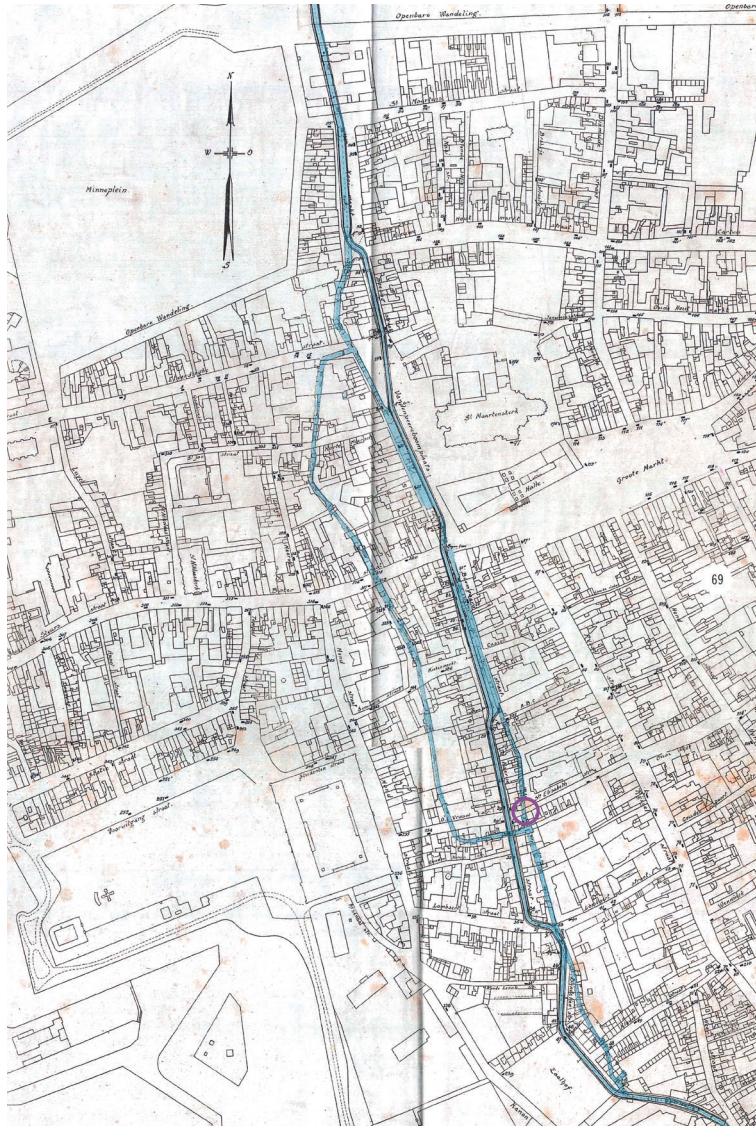

Figuur 19: *Plan parcellaire de la ville d'Ypres : avec les mutations publié avec l'autorisation du gouvernement sous les auspices de Monsieur le Ministre des Finances par P. C. Popp, 1853.* © UGent, via libcatalog.ugent. Detail ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat, met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden veel overwelvingen van de Ieperleet en de Schipleet beschadigd, of zelfs compleet vernietigd, en kwamen ze zo op heel wat plaatsen weer zichtbaar te liggen. Na de oorlog, tijdens de wederopbouw, werden de overwelvingen hersteld met betonnen constructies. Op verschillende plaatsen was de oude bedding echter ondertussen niet meer bereikbaar, doordat ze overbouwd was geraakt met woningen en andere private gebouwen. De enige oplossing was de oude bedding daar te verlaten en een nieuwe bedding uit te graven op het tracé van de openbare straten. De loop van de huidige overwelfde Ieperlee en Schipleet is dus zeker niet meer overal dezelfde als die van het oorspronkelijke traject.²⁸ De ontwerptekening voor dit herstelplan toont

²⁸ Stubbe 2018, 71.

voor de Dehaernestraat, de Lombaardstraat, de Blindeliedenstraat en de Ieperleestraat een nieuw tracé voor de ingekokerde Ieperlee en Schipleet (Figuur 20). Dit is ook het geval voor het stuk Dehaernestraat dat de Sint-Elisabethstraat kruist. De naoorlogse ingekokerde Ieperlee/Schipleet ligt hier dus een 15-tal m ten westen van de in de werkput aangesneden overwelfde Schipleet.

Figuur 20: Ontwerptekening voor het herstel en het herleggen van de overwelfde Ieperlee kort na de Eerste Wereldoorlog. De blauwe lijn duidt de oorspronkelijke waterwegen Ieperleet en Schipleet aan. De zwart omlijnde band stelt de vernieuwde bedding voor van na de Eerste Wereldoorlog. Uit: Stubbe 2018, 69.

5.3 ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

In de omgeving gebeurde recent één grote bodemingreep met relevantie voor de toevalsvondst. De toevalsvondstwerkput paalt – met enkele meters afstand – aan een lijntracé dat in 2020 onderworpen werd aan archeologisch vooronderzoek door het archeologisch bedrijf Ruben Willaert bvba en dat de Ieperleestraat, Blindeliedenstraat, Lombaardstraat, Dehaernestraat en Boomgaardstraat omvatte. Dit vooronderzoek kaderde binnen het grotere, gefaseerde project ‘Collector overwelfde Ieperlee’ waarbij een afvalwatercollector werd gebouwd doorheen de binnenstad langs de overwelfde Ieperlee om zoveel mogelijk afvalwater af te koppelen van deze Ieperlee zodat deze voortaan het oppervlaktewater van de binnenstad maximaal kan opvangen.²⁹

²⁹ Willaert 2020.

In de weg en in kwestie bevindt zich de na de Eerste Wereldoorlog naar hier verplaatste (zie eerder) overwelfde leperlee. Deze ingekokerde leperlee zou inclusief metselwerk een breedte hebben van ca. 4 meter. Het metselwerk reikt daarbij tot een diepte van ca. 4 m onder het huidige loopniveau.³⁰ Het archeologisch vooronderzoek – *in casu* een bureau-onderzoek – van het lijntracé in deze zone leidde tot een programma van maatregelen dat het gravend onderzoek van drie zones adviseerde. Deze zones situeren zich niet ter hoogte van of binnen een voor de toevalsvondst relevante afstand van de Sint-Elisabethstraat.³¹

De drie locaties bevinden zich ter hoogte van de Blindeliedenstraat, de leperleestraat tussen de Neerstraat en het Zaalhof, en de leperleestraat ten zuiden van het kruispunt met de Tegelstraat. Deze zones werden in 2022 door BAAC Vlaanderen bvba archeologisch opgegraven maar bleken sterk vergraven of ingenomen door de bestaande en nog actieve na-oorlogse ingekokerde leperlee.³² Tijdens de verdere graafwerken op het lijntracé werden geen toevalsvondsten gemeld.

Zoals verderop zal blijken, zijn andere zones die preventief archeologisch onderzocht werden binnen deze stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor de vernieuwing en ontdebelling van alle rioleringstracés langs de ingekokerde leperlee binnen de stad leper wel zeer nuttig gebleken als vergelijkingsmateriaal voor de aangetroffen structuren in de Sint-Elisabethstraat.

De Schipleet is meer naar het noorden op al op twee plaatsen aangesneden, namelijk onder het Vleeshuis³³ en aan het Vandenpeereboomplein³⁴.

³⁰ Willaert 2020, 14.

³¹ Zie Bot 2020.

³² Vanoverbeke 2023.

³³ Bradt *et al.* 2024.

³⁴ Opgraving door BAAC Vlaanderen in 2020-21.

6 BESCHRIJVING VAN DE SITE

6.1 BODEMKUNDIGE SITUATIE

De moederbodem werd binnen de werkput niet aangesneden. Gezien de zeer beperkte omvang van de toevalsvondst werden geen specifieke bodemkundige waarnemingen gedaan. Het maken van bodemkundige referentieprofielen was binnen de context van dit terreinonderzoek bovendien niet aan de orde, wegens de beperkte maximale diepte van het archeologisch onderzoek omwille van stabiliteits- en veiligheidsredenen. Dit werd wel vooropgesteld om uit te voeren tijdens de verderzetting van dit terreinonderzoek na het plaatsen van de damwanden, wat voor 2020 gepland stond. Opdrachtgever en aannemer van de wegeniswerken die op de hoogte waren van de aanwezigheid van diepere structuren die bij de verderzetting van de werken aangesneden zouden worden en van de noodzaak van verdere archeologische opvolging, communiceerden echter niet over deze werken.

6.2 SPOREN EN STRUCTUREN

Zowel in N-Z richting als in W-O richting zorgden 20ste-eeuwse nutsleidingen en hun aanleggleuven voor aanzienlijke verstoringen. Buiten deze verstoorde 'kruisvorm' waren na het opschonen van het muurwerk en de vloerniveaus die bij de wegeniswerken waren aangesneden, echter nog verschillende structuren te onderscheiden en te onderzoeken (Figuren 21-24).

De N-Z verstoring bevindt zich op het tracé van een overwelfde, ingekokerde gracht. Langs de oostkant is een deel van de jongste inkokering nog bewaard, een overwelfing van één baksteenbreedte die bestaat uit standaard baksteen met cement (Figuur 25: 21). Aan de westkant is op het opgravingsniveau niets meer bewaard van deze jongste inkokering.

Figuur 21: Het westelijk deel van de werkput, naar het westen, met inbegrip van de ingekokerde Schipleet op de voorgrond, de bakstenen riool rechts op de achtergrond, en het muurwerk met vloerniveaus van vlak 1 links op de achtergrond, palend aan de ingekokerde Schipleet. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 22: De ingekokerde Schipleet met zicht op het profiel op de rand van de werkput ter hoogte van de boordstenen van het huidige voetpad. Links is de jongste overwelling aangesneden, in standaard baksteen met cement. Rechts is de rand van de oudere overwelling te zien. De gracht is volgestort met puin vanaf het niveau van net onder het huidige straatniveau. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 23: De aangesneden oudere overwelling van de ingekokerde gracht waarbovenop muur 12 zich bevindt en waarop muur 2 aansluit. Foto naar het westen. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Deze overwelling bevindt zich binnen een oudere bakstenen inkokering (11).³⁵ Langs de westkant zit de aanzet van de oudere inkokering tegen de rand van muurwerk 14. Dit gewelf is een baksteenlengte dik. In de noordoostelijke zone van de werkput bevindt de restant van deze oude overwelling zich aan de rand van muurwerk 16.

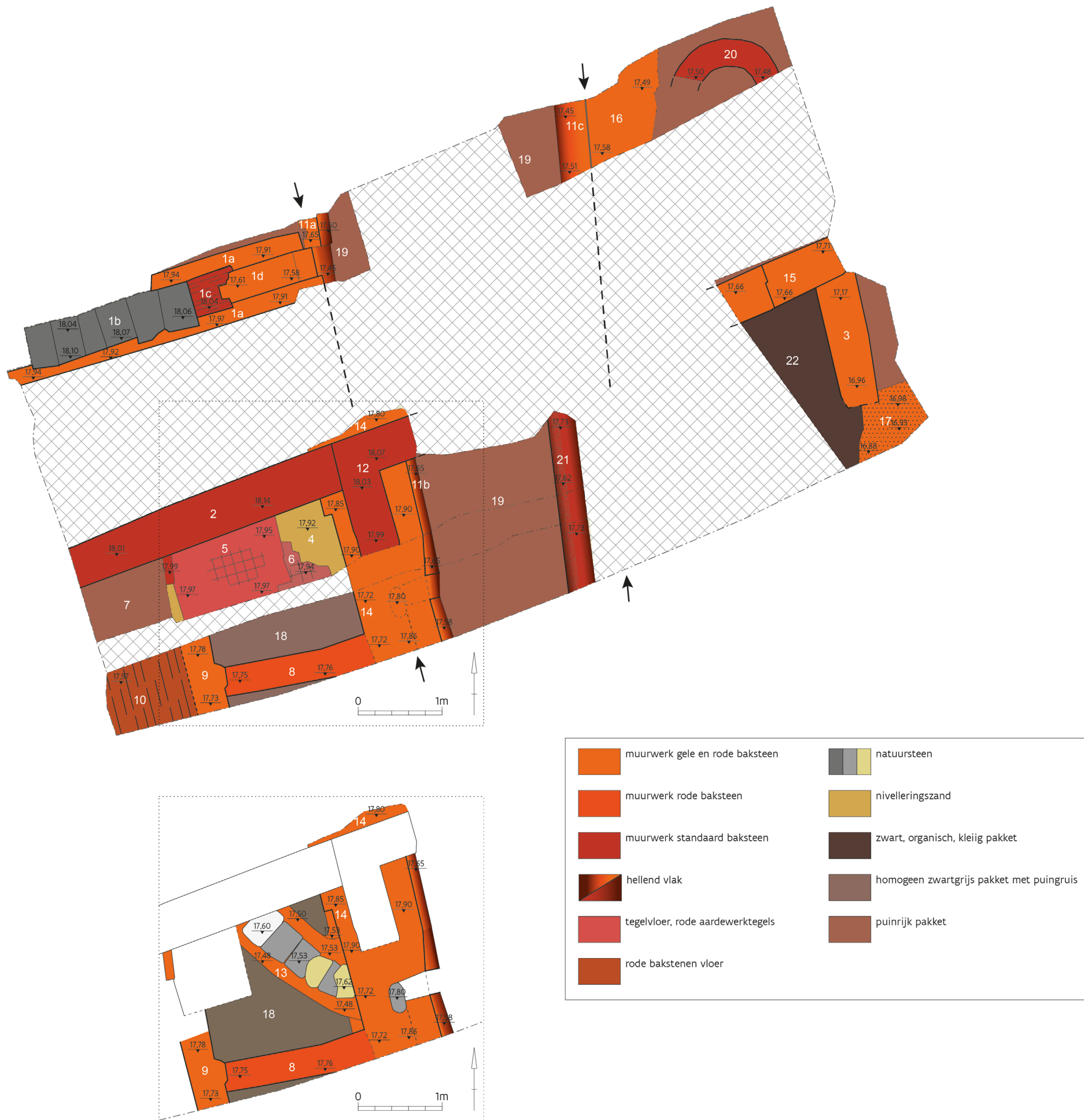
De ingekokerde gracht is opgevuld met een puinrijk pakket (19) dat op het profiel op de zuidrand van de werkput – ter hoogte van de boordstenen van het voetpad – tot net onder de boordstenen reikt. De demping dateert dus van net vóór de aanleg van dit wegdek. Dit puinpakket bevindt zich ook boven op de andere structuren. Het pakket dat hier zo'n 20 cm dik is, ligt meteen bovenop tegelvloer 5. In het profiel is ook duidelijk dat tegelvloer 5 zwart geblakerd is.

³⁵ De spoor- en structuurnummering verwijst telkens naar het opgravingsplan Figuur 25.

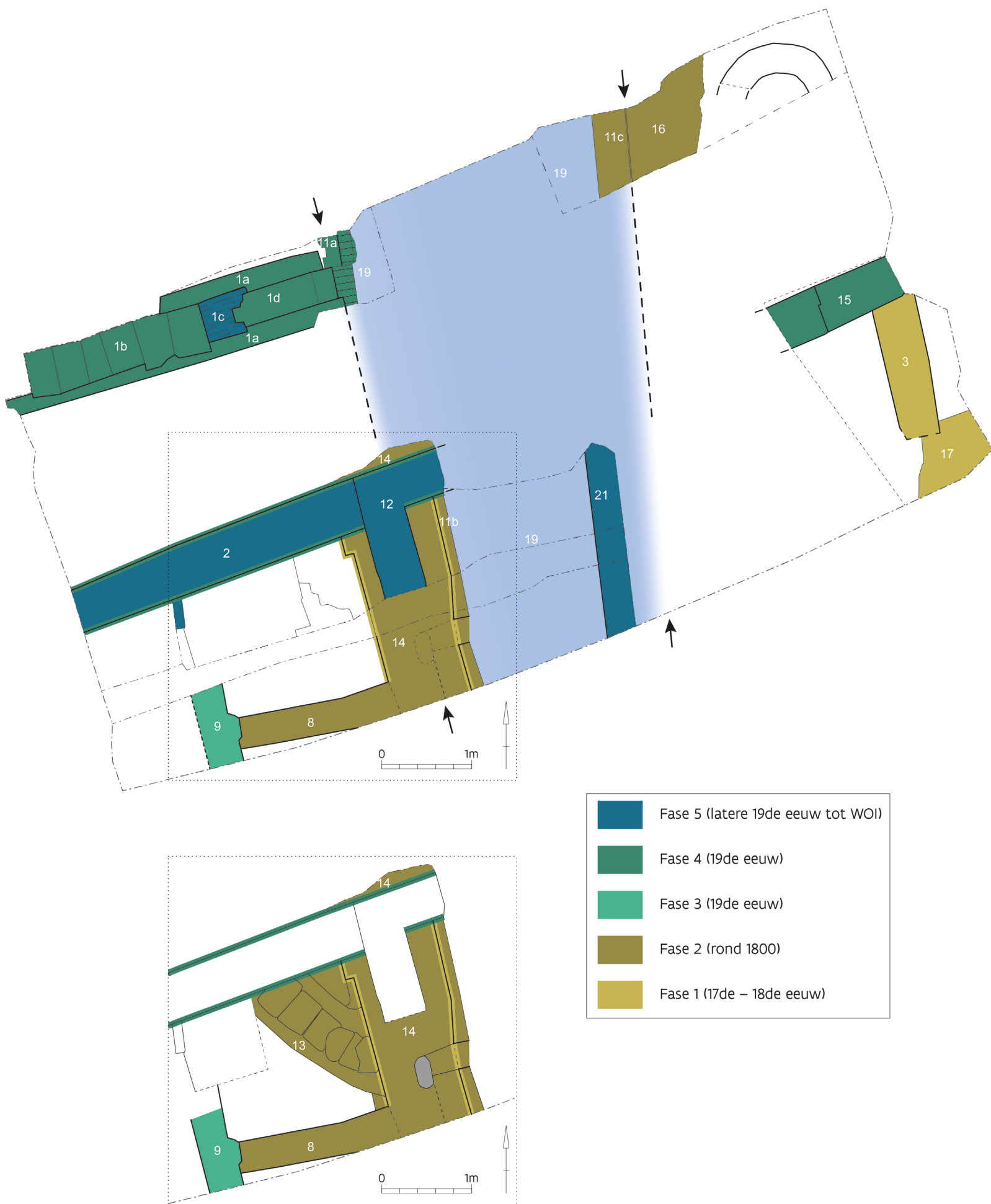

Figuur 24: De gegenereerde orthofoto van vlak 1 (het noorden is links) na opschoning van de verschillende structuren die bij de wegiswerken waren aangesneden.
© agentschap Onroerend Erfgoed.

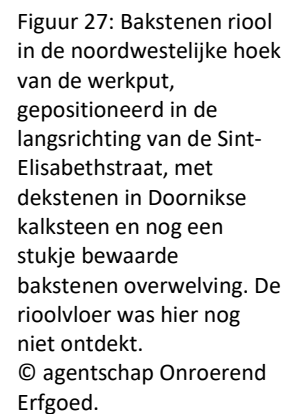

Figuur 25: Verwerkt en geïnterpreteerd opgravingsplan met alle sporen en structuren, met TAW-hoogtes. De uitsnede toont het opgravingsplan van de aangeduide zone op een dieper niveau (vlak 2). De pijlen duiden de loop van de ingekokerde Schipleet aan. Voor spoor- en laagbeschrijvingen: zie bijlage 9.4. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 26: Opgravingsplan zoals Figuur 25, met de fasering van het aangetroffen muurwerk © agentschap Onroerend Erfgoed.

Na blootlegging van de bodem van de riool bleek deze uit te monden in de ingekokerde gracht (Figuren 29 en 30). Hiertoe was het uiteinde van de riool ingewerkt in de rand van de overwelfing van de gracht, met een duidelijk talud.

Figuur 31: De buitenzijde van muur 2, muur 12 die een hoek maakt, en het onderliggende muurwerk 14 dat (zie voorgrond) duidelijk afgebroken werd bij het plaatsen van de nutsleidingen in de 20ste eeuw. Muur 2 en de voorzijde van muur 12 zijn wit bepleisterd. Foto naar het zuiden. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 32: De werkput naar het ONO, met het muurwerk en de vloerniveaus van vlak 1 ten zuiden van de W-O versterking, met daarachter de recente overwelling van de Schipleet. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Het muurwerk 14, met een breedte van 0,80 tot 1,1 m binnen de werkput, omvat aan de oostkant de aanzet van de oude grachtoverwelling die enkel op het hoogst bewaarde niveau in muurwerk 14 inhaakt. Muur 14 bestaat enkel uit rode bakstenen. De baksteenformaten die konden worden bepaald, zijn 26 x 13 x 6 cm en vooral 22 x 11 x 5,5 cm. Dit wijst erop dat het eerstgenoemde baksteenformaat recuperatie voorstelt. Het brede muurwerk 14 gaat wellicht gepaard met het bewaarde muurwerk 16 (rode en enkele gele bakstenen) aan de andere kant van de overwelling. Muurwerk 16 is eveneens heel breed, namelijk zo'n 1,20 m.

Onder zandnivelleringslaag 4, die ruim 5 cm dik is, bevindt zich een zwartgrijs puinrijk pakket (18). Door middel van een kijkvenster werd plaatselijk – tussen muur 2, muurwerk 14 en muur 8 – verdiept om zicht te krijgen op eventueel oudere structuren om zo ook de context te begrijpen van muur 8 en muurwerk 14. Bij het verdiepen in pakket 18 kwam een bakstenen riool aan het licht (vlak 2) (Figuur 35).

Figuur 35: De gegenereerde orthofoto van het verder uitgediepte stuk in de zuidwestelijke zone van de werkput (vlak 2).
© agentschap Onroerend Erfgoed.

Deze tweede bakstenen riool (riool 13) van ca. 0,72 m breed, is vier bakstenen hoog (totaal ca. 25 cm hoog) en is opgebouwd met vooral rode en enkele gele bakstenen, gemetst met kalkrijke leemmortel. Het vastgestelde baksteenformaat is 22 x 11 x 5,5 cm. Het stukje blootgelegde riool is afgedekt met zes natuurstenen dekplaten: drie lichtgrijze natuurstenen en drie zeer bleke natuurstenen. Op het terrein kon binnen elke groep geconcludeerd worden dat het om dezelfde steensoort gaat. Van beide werd een blok gerecupereerd voor steendeterminatie.³⁶ De lichtgrijze blok (vondstnr. 7) is kwartsareniet van de Groep van Landen (Figuur 36). Het is vermoedelijk een gerecupereerde paramentsteen, want de frontzijde en de onder- en bovenzijde zijn vrij vlak. De bleke natuursteen (vondstnr. 8) is een krijtachtige kalksteen, wellicht Avender (Figuur 37). De Avendersteen of Avesnessteen is afkomstig uit het Scheldebekken (Henegouwen – Cambrésis – Artois). Het wordt vaak

³⁶ Met dank aan Sibrecht Reniere (UGent) voor de determinatie.

als een verzamelnaam gebruikt voor de ‘witte’ natuurstenen uit het Krijt in Noord-Frankrijk, maar de echte Avendersteen werd ondergronds ontgonnen in de buurt van het plaatsje Avesnes-le-Sec, in de buurt van Cambrai.³⁷ Enkel de bovenzijde van dit blok lijkt afgewerkt, maar het stuk is duidelijk erg gesleten; er is nog een lichte profilering herkenbaar. De zachte Avendersteen is zeer gemakkelijk te bewerken en is gekend voor zijn gebruik voor fijn sculptuurwerk. Het was er vooral populair voor van de 15de tot de 17de eeuw.³⁸ De bewerkingssporen op het hier aangetroffen stuk geven aan dat het hier gerecupereerd bouwmateriaal betreft.

Figuur 36: Eén van de dekplaten van riool 13 (vondstnr. 7), geïdentificeerd als kwartsareniet van de Groep van Landen (de zgn. ‘Artesische zandsteen’).

Figuur 37: Twee zijdes van één van de dekplaten van riool 13 (vondstnr. 8), geïdentificeerd als krijtachtige kalksteen, wellicht Avendersteen.

Riool 13 is ingewerkt in muurwerk 14 en mondt uit in de overwelfde Schipleet. Ook waar de riool onder muurwerk 14 doorgaat, is ze afgedekt met een natuurstenen dekplaat. Riool 13 loopt schuin naar het noordwesten, onder muur 2 door. Hoe het verdere verloop was van riool 13 voorbij muur 2 kon niet onderzocht worden. De top van riool 13 zit 40 tot 50 cm dieper dan de top van riool 1. Samen met de baksteenformaten geeft dit aan dat deze riool 13 uit een oudere periode dateert dan riool 1. Het onderzoek in riool 13 maakte duidelijk dat deze geen vloer had. Enkel een pakket gelijkend aan pakket 18 werd er gevonden, dat onder de riool nog minstens 40 cm dieper reikte; dieper kon niet gegraven worden. In/onder riool 13 werden enkel drie laatmiddeleeuwse scherfjes aangetroffen, waaronder een fragment hoogversierd aardewerk.

Van het puinrijke pakket 18 kon de diepte via de kleine uitgraving naar vlak 2 tot op minstens 17,05 m TAW vastgesteld kon worden. Het pakket heeft onder nivelleringslaag 4 dus al een dikte van minstens 80 cm, maar het pakket reikt duidelijk nog dieper. Het profiel op de zuidrand van de werkput ter hoogte van de boordstenen van het huidige voetpad toont dat dit pakket zich binnen muur 9 bevindt en niet alleen ten noorden maar ook nog ten zuiden van muur 8.

In de zuidoostelijke hoek van de werkput kon het muurwerk binnen de verstoringen slechts beperkt onderzocht worden (Figuren 38 en 40). Muur 15 is duidelijk het verlengde van de oudere fase van muur 2. Een breuk in het metselwerk geeft aan dat de muur op onstabiele grond is gebouwd. Muur 3 van ca. 0,50 m breed betreft een oudere muur, met vooral gele en wat rode bakstenen met formaten 21-22 x

³⁷ Tolboom *et al.* 2009, 48.

³⁸ Tolboom *et al.* 2009, 52, 62.

10 x 4,5-5 cm (geel) en 22 x 11 x 5 cm (rood). De muur was grotendeels afgebroken voor de aanleg van muur 15. Het zwartgrijze tot zwarte pakket ten westen van muur 15 is zeer kleiig en organisch. Het baksteenniveau 17 is onduidelijk; uit het profiel op de werkputwand is af te leiden dat het uitgebroken muurwerk betreft (Figuur 39).

Figuur 38: Muur 15, muur 3 en muurwerk 17 op de achtergrond. Let op de zwarte, organische vulling ten westen van muur 3. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 39: Muurwerk 17 in het profiel op de zuidwand van de werkput, onder de boordstenen van het voetpad. © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 40: Muur 3, muur 15 en muurwerk 17. Gericht naar het noorden. © agentschap Onroerend Erfgoed.

In de noordoosthoek van de werkput bevond zich verder nog de restant van een 20ste-eeuwse baksteenput (20) die via een putdeksel nog toegankelijk was in het voorgaande wegdek.

6.3 VONDSTEN

In totaal werden 140 vondsten gerecupereerd. Het betreft 103 fragmenten aardewerk, 15 fragmenten dierlijk bot, 8 fragmenten bouw materiaal (keramisch en steen), 4 metaalvondsten en 10 fragmenten glas. Bijlage 9.5 geeft het volledige overzicht met een assessment van de vondsten.

De vondsten werden onder tien inventarisnummers ingezameld. Het meeste vondstmateriaal werd gevonden tijdens het verder vrij leggen en opschonen van de sporen en structuren van vlak 1 en het verdiepen naar en opschonen van vlak 2. Daardoor betreft het bij verschillende inventarisnummers vermengd materiaal.

Inventarisnummers 1 (vlak 1, materiaal ten zuiden van muur 2) en 6 (opkuis vlak 1 in deze zuidwestelijke zone van de werkput) (samen met inv.nr. 3: vrij leggen muurwerk 12) omvatten vermengd laat- en postmiddeleeuws tot vroegmodern aardewerk, te dateren post-15de eeuw. Ook bij het vrij leggen van muur 9 is zowel laat- als postmiddeleeuws aardewerk verzameld (inv.nr. 2). Het puinrijke ophogingspakket 18 dat zich onder tegelvloeren 5 en 6 bevond, leverde een amalgaam op aan materiaal uit de late middeleeuwen, nieuwe tijd en nieuwste tijd (inv.nr. 5).

Het (beperkte) aardewerk dat aangetroffen werd tijdens het vrij leggen van muur 3 en afkomstig was uit het pakket ten westen van muur 3 in de zuidoostelijke hoek van de werkput (inv.nr. 4), is in de 15de eeuw te dateren, waarbij een oudere grijze lensbodem een residueel fragment is. Een opvallende vondst hier zijn de twee passende randen van een vetvanger (Figuur 41). De eenvoudige, doorboorde greep en de vingernagelindrukken op de rand doen een datering in de 15de eeuw vermoeden.³⁹ In de

³⁹ De Groote 2018, 275.

A large, reddish-brown, irregularly shaped object, possibly a piece of ancient pottery or stone, with a prominent circular hole near the top center. The object shows signs of wear and discoloration. A scale bar at the bottom indicates 30 cm.

6.4 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Wanneer dit plan gegeorefereneerd wordt en de orthofoto van de werkput hiermee wordt afgetoetst (Figuren 43 en 44), wordt bevestigd dat de aangetroffen gevelmuur muur 2-12 – muur 15 de oorspronkelijke, vooroorlogse rooilijn vertegenwoordigt. Na de Eerste Wereldoorlog, tijdens de heropbouw, werd de rooilijn hier dus grondig aangepast en enkele meters zuidelijker vastgelegd. Ook de hoek die muur 2 maakt, kan herkend worden in de toenmalige percelering.

Figuur 44: Uittreksel uit het 'Rooiingsplan' uit 1921 (© Stadsarchief Ieper; zie voorgaande figuren) met superpositie van de orthofoto van de vindplaats (© agentschap Onroerend Erfgoed).

De meest recente tegelvloer (vloer 5) is, zoals in het profiel duidelijk te zien is (Figuur 34), zwart geblakerd, wat toe te wijzen is aan de Eerste Wereldoorlog. Het erop liggende puinpakket van zo'n 20 cm vertegenwoordigt de nivellering van deze zone in of kort na 1921 wanneer de rooilijn naar achteren werd geschoven tot de huidige rooilijn en de vooroorlogse bewoningsrestanten verdwenen onder het wegdek en het voetpad. Dat ging gepaard met de volledige demping en dus opgave van de ingekokerde Schipleet. Zoals eerder vermeld, werden heel wat overwelvingen in Ieper tijdens de wederopbouw vervangen door betonnen constructies. Hier was dit niet het geval; de Schipleet werd op deze plaats met puin gedempt. De opvulling en nivellering van de Schipleet gebeurde dus naar aanleiding van de aanleg van het huidige wegtracé na WOI.

Tegelvloer 5 vertegenwoordigt de laatste fase van de vooroorlogse bewoning, met de rooilijn dieper in de straat, zoals die op het plan van 1921 staat aangeduid, de bewoning dus die tijdens de Eerste Wereldoorlog tot puin werd herleid. Deze bewoning die verwoest werd tijdens WOI, omvat muren 2 en 12 waarbij de gevelmuur doorliep op muur 15 – maar hier is de erop gebouwde laat-19de-begin 20ste-eeuwse muurfase niet bewaard gebleven –, en is gekenmerkt door rode standaard baksteen, met witte cement gemetst. Deze moet dus ten vroegste in de (latere) 19de eeuw gebouwd zijn. Met deze bewoning zijn zowel tegelvloer 5 en de voorgaande tegelvloer 6 te verbinden. De gevel was bepleisterd, alsook de binnenzijde van de gevelmuur. De bepleistering van de buitenmuur geeft aan dat het wellicht een neo-classicistische lijstgevel betrof, typisch voor de 19de eeuw. Samen met die verbouwing uit de (latere) 19de eeuw gebeurde ook een renovatie van de inkooking van de Schipleet. Deze werd daarbij versmald (21). Aan de zuidkant van de werkput betrof de breedte nog slechts ca. 1,40 m.

Deze bewoning gaat duidelijk terug op oudere bewoning.⁴⁰ De jongste fase van muur 2 rust immers op een oudere muur, die in het verlengde ligt van muur 15. Deze muur (2 - 15), met baksteenformaat 22 x 10 x 5,5 cm, loopt dus over de ingekokerde Schipleet. Aangezien de overwelling van de Schipleet op basis van de historische kaarten pas dateert van rond 1800 (late 18de – vroege 19de eeuw), is deze bewoning pas erna, in de 19de eeuw, te situeren. De bakstenen vloer 10 is wellicht met deze fase te verbinden. De aanleg van riool 1 is ook in deze fase, dus in de (late?) 19de eeuw, te plaatsen (20 x 10 x 5 cm). De riool kende een renovatie met een bakstenen gewelf (19 x 9 x 5,5 cm) en functioneerde zo tot aan de Eerste Wereldoorlog. Een gelijkaardige bakstenen riool opgegraven in de Merghelynckstraat – op zo'n 150 m afstand van riool 1 in de Sint-Elisabethstraat – is eveneens ten vroegste in de 19de eeuw te dateren.⁴¹ Riool 1, die onder het wegdek liep, mondde uit in de Schipleet die duidelijk nog actief was als riool tot in de Eerste Wereldoorlog.

Tot een vroegere fase – maar deze fase is ook in de 19de eeuw te dateren – is muur 9 (22 x 10 x 5,5 cm) te rekenen. Deze loopt parallel met muur 14 die al eerder was gebouwd, maar nog steeds dienstdeed. Muur 9 geeft aan dat de rooilijn ook dan al noordelijker lag. Hoe deze zich verhoudt tot muur 2, kon niet verder onderzocht worden.

In een oudere fase zijn de brede muren 14 en 16 (22 x 11 x 5,5 cm) aangelegd, riool 13 (22 x 11 x 5,5 cm) en muur 8 (22 x 10 x 5,5 cm). Aan de binnenzijde van muurwerk 14 bevindt zich de aanzet van de overwelling (11b), aan de binnenzijde van muurwerk 16 eveneens (11c). Aan de westkant is de overwelling naar het noorden op te volgen als 11a. Hier is muurwerk 14 niet vastgesteld, maar wellicht is deze wel nog bewaard op een dieper niveau. Riool 13 mondt uit in de Schipleet en is ingewerkt in muurwerk 14. Muur 8 haakt in muurwerk 14 in. De Schipleet wordt dus geflankeerd door muurwerk 14 en 16, die de dikke kademuren vormen. De bewaarde aanzetten van de overwelling tonen een duidelijke naad met het muurwerk; de overwelling lijkt dus niet bij de initiële fase van het muurwerk te behoren, maar is er later tegenaan gebouwd en haakt op een hoger niveau in in het muurwerk. Wel is op de plaats van de monding van riool 13 het gewelf onderbroken, en niet opengebroken, wat erop wijst dat de overwelling wel in dezelfde fase is gebouwd als het riool en muur 14 op dit niveau. Op basis van de historische kaarten kunnen we de aanleg van de eerste overwelling van de Schipleet op deze plaats, en dus deze fase met ook de aanleg van muur 14, riool 13 en muur 8, rond 1800 dateren.

De Schipleet versmalt naar het zuiden toe, om daar de bewoning onder te duiken; aan de noordkant van de werkput is de Schipleet ca. 3 m breed, aan de zuidkant ca. 2 m breed. De geringe breedte van muur 8 doet vermoeden dat het hier een binnenmuur betreft. Dat betekent dat het gebouw noordelijker reikt en dat riool 13 zich onder de bewoning bevindt. Ook de eerder aangehaalde bakstenen riool aangetroffen in de Merghelynckstraat bevond zich in een huizenblok.⁴² Het ontbreken van een vloer bij het exemplaar in de Sint-Elisabethstraat is een argument dat het hier wellicht eerder een afvoergoot betreft dan een echte riool voor afwatering. Ook het boogvormige verloop is eerder te verklaren binnen de context van een woning.

De 0,50 m brede muur 3 met baksteenformaten 21 à 22 x 10 x 5 (geel) en 22 x 11 x 5,5 (rood) is wellicht de oudste aangesneden structuur, maar moet samen met een oudere fase van muur 14 gefunctioneerd hebben. Het zeer kleiige, organische pakket ten westen van muur 3 doet immers vermoeden dat dit hier de ingeslibde Schipleet betreft. Het ingezamelde aardewerk – in totaal zeven fragmenten hier – wijst naar de 15de eeuw. Het grote vetvangerfragment wijst er wel op dat het hier wellicht afval betreft dat niet is versmeten. Muur 3 is wellicht als de oudere kademuur aan te duiden, in combinatie met een oudere fase van muurwerk 14, waarbij de Schipleet dus een stuk breder was, tot ca. 5 m breed. De baksteenformaten zijn dezelfde als de kademuur van ca. 0,75 m breed (21 x 10 x 5 cm (eveneens gele baksteen)) die vrij gelegd is in de Slachthuisstraat in 2017 door BAAC Vlaanderen tijdens preventief archeologisch onderzoek naar aanleiding van de vernieuwing van het rioleringsstelsel (fase Ieperlee

⁴⁰ Met dank aan Lennert Lapeere, UGent, voor de hulp bij de interpretatie van de verschillende baksteenformaten en muurwerkfasen.

⁴¹ Gierts *et al.* 2012, 21, 73.

⁴² Gierts *et al.* 2012.

Het muurwerk 17 lijkt in verband te staan met muur 3. Een hypothese is dat dit de restant is van de aanzet van de brug over de Schipleet. Aangezien eerder op basis van de historische kaarten is aangetoond dat de overwelving van de Schipleet op deze plaats pas rond 1800 werd uitgevoerd, en er dus tot dan een brug was, is dit zeker een plausibele hypothese. De baksteenformaten neigen naar het formaat 21 x 9 x 4,5 cm (rood) dat voor het eerst is vastgesteld in de muren van de benedictijnerabdij van Sint-Jan-ten-Berg op de site Ieper – De Meersen die opgetrokken werd in de periode 1599-1608⁴⁴. Dat geeft een *terminus post quem* van 1600 voor muur 3, en dus de eerste fase van aangetroffen muurwerk in de werkput. Aangezien de overwelving pas van rond 1800 dateert, is deze kademuur en de mogelijke brug in de 17de tot 18de eeuw te plaatsen.

Doordat afgesproken was met de aannemer dat het agentschap zou verwittigd worden van het plaatsen van de damwanden in 2020, waarbij zeker archeologische structuren aangesneden zouden worden, werd tijdens dit toevalsvondstonderzoek niet ingezet op boringen om pakket 18 beter te doorgronden. Een toekomstige werkput zou immers mogelijkheid bieden om zicht te krijgen op de diepere niveaus. Noch CO7, noch het agentschap werden echter naderhand op de hoogte gebracht van deze werken, waardoor de beoogde verderzetting van het onderzoek van de hierbij bedreigde structuren (via een tweede toevalsvondst) uitbleef. Een onderzoekshandeling wordt dus beter niet uitgesteld; men weet uiteindelijk nooit met zekerheid of de mogelijkheid zich nog voordoet.

⁴⁴ De Groote 2022. 12.

8 BIBLIOGRAFIE

BOT B. 2020: *Collectorwerken Fase 5 (Ieper, West-Vlaanderen). Archeologienota bureauonderzoek (fase 0). Deel 2: Programma van Maatregelen*. Ongepubliceerd rapport Ruben Willaert bvba, Brugge.

BRADT T., JACOBS B., DEWILDE M., MOENS J., JANSSEN I., DE GROOTE K., ERVYNCK, LENTACKER A., COUCHEZ K. & WOUTERS W. 2024: *Het Vleeshuis te Ieper (Prov. West-Vlaanderen). Eindverslag van een toevalsvondst*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 336, Brussel. <https://doi.org/10.55465/WRKF7224>

CORNILLIE J.E. 1950: *leper door de eeuwen heen*, leper.

DE GROOTE K. & ERVYNCK A. (red.) *et al.* 2022: *Ieper – de Meersen. Deel 1. Een kerk, kerkhof en abdij in de Ieperse binnenstad. Studie van de begravingen*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 229, Brussel.
<https://doi.org/10.55465/OUCJ4659>

DEMOEN D., VANOVERBEKE R. & T. PIETERS 2022: *Eindrapport: leper – leperlee Lot 2B Fase 2*, BAAC Vlaanderen
Rapport 1945, Gent.

GIERTS I., COX L., JANSSENS N. & VAN REMOORTER O. 2012: *Archeologische opgraving Ieper, Arthur Merghelynckstraat 3-5-7*, BAAC Vlaanderen Rapport 13, Gent.

HANECA K., DEWILDE M., ERYNCK A., BOEREN I., BEECKMAN H., GOETGHEBEUR P. & WYFFELS F. 2009: De 'houten eeuw' van een Vlaamse stad. Archeologisch en dendrochronologisch onderzoek in Ieper (West-Vlaanderen), *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen* 4, 99-134.
<https://doi.org/10.55465/GWVQ5732>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: Historische stadskern van Ieper [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140005> (geraadpleegd op 20 juni 2024).

Mus O. 1998 : L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400. In: DEWILDE M., ERYVYNCK A. & WIELEMANS A. (eds), *Ypres and the Medieval Cloth Industry in Flanders. Archaeological and Historical Contributions / Ieper en de middeleeuwse lakennijverheid in Vlaanderen. Archeologische en historische bijdragen*, Archeologie in Vlaanderen. Monografie 2, Zellik, 43-56.

Mus O. 2010: *De geschiedenis van de middeleeuwse grootstad Ieper. Van Karolingische villa tot de destructie in 1914*, Ieper.

STUBBE L. 2018: *Elf eeuwen leper. De negen levens van een stad, leper.*

TOLBOOM H., DUSAR M., DUBELAAR W., DREESEN R., ELSÉN J., GROESSENS E. & VAN DER START C. 2009: Avendersteen, *Geological Survey of Belgium Professional Paper* 305, 47-77.

VANOVERBEKE R. 2023: *Eindverslag Opgraving Ieper, Ieperlee Lot 2b Fase 5*, BAAC Vlaanderen Rapport 2241, Gent.

WILLAERT A. 2020: *Collectorwerken Fase 5 (Ieper, West-Vlaanderen). Archeologienota bureauonderzoek (fase 0). Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek*. Ongepubliceerd rapport Ruben Willaert bvba, Brugge.

9 BIJLAGEN

9.1 LIJST VAN PLANNEN

Digitaal opmetingsplan .dwg

9.2 LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: De werkput in de Sint-Elisabethstraat, bij de start van het terreinonderzoek. Foto naar het oosten, richting Rijsselstraat (© agentschap Onroerend Erfgoed). De oost-west lopende muur centraal in de werkput gaf bij de graafwerken de aanleiding voor de toevalsvondstmelding van oud muurwerk.....	7
Figuur 2: Topografische kaart van Ieper (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de locatie van de toevalsvondst in het stadscentrum.....	8
Figuur 3: GRB (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de werkput in paars.....	8
Figuur 4: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de tot 13de eeuw. Bijgewerkte versie van kaart opgemaakt door Marc Dewilde, op basis van Mus 1998. Het paarse driehoekje duidt de vindplaats aan. © agentschap Onroerend Erfgoed.	12
Figuur 5: Gravure van Guillaume du Tielt uit 1610 dat het Beleg van Ieper uit 1383 weergeeft. © Stadsarchief Ieper.	14
Figuur 6: Detail van de gravure van Guillaume du Tielt uit 1610 met vogelperspectief op Ieper in 1383. © Stadsarchief Ieper. Met aanduiding in blauw van de Ieperlee en het Schipleet, en de toevalsvondstlocatie binnen de paarse cirkel.	14
Figuur 7: Het oudst gekende stadsplan van Thévelin-Destrée uit 1564. © Stadsarchief Ieper.	15
Figuur 8: Detail van het stadsplan uit 1564 met aanduiding van Ieperlee en Schipleet, en locatie van de toevalsvondst.	15
Figuur 9: Detail van het stadsplan uit 1564 (versie door Braun & Hogenberg; © UGent, via libcatalog.ugent) ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat. Waar de Schipleet de straat kruist, is er duidelijk een brug te zien.	15
Figuur 10: Gravure ‘Hypra Flandriarum Civitas Munitissima’ door Georg Braun en Frans Hogenberg, uit 1575 (afbeelding Wikimedia Commons). De loop van de Ieperlee en de Schipleet zijn duidelijk herkenbaar. De toevalsvondstlocatie bevindt zich in de witte cirkel.	16
Figuur 11: Gravure van Ieper ‘Hypra, Flandriarum Civitatu munitissima’, uit 1581 van de hand van Lodovico Guicciardini, uit zijn <i>Descrittione</i> . Uit: Stubbe 2018, 53, met extra aanduiding van de toevalsvondstlocatie (in paarse cirkel). De loop van de Ieperlee en de Schipleet is door Stubbe in blauw gemarkeerd.	17
Figuur 12: Stadsplan van Antonius Sanderus uit 1641, gepubliceerd door Joan Blaeu in 1652. © Stadsarchief Ieper / Yper Museum.....	19
Figuur 13: Detail uit hetzelfde stadsplan van Sanderus / Blaeu. Op de toevalsvondstlocatie staat het nummer 22 maar dat verwijst naar het <i>Domus pauperum puellarum</i> , het ‘huis van de arme meisjes’, in de straat ten oosten van de Schipleet. Over de Schipleet is duidelijk een brug te zien.	19
Figuur 14: Het stadsplan van Ieper uit 1690 door Frederick De Wit (© Stadsarchief Ieper / Yper Museum), met de vindplaats centraal binnen de paarse cirkel.	20
Figuur 15: Detail van het stadsplan van De Wit ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat, waar duidelijk een brug zichtbaar is over de Schipleet.	20
Figuur 16: De Ferrariskaart van Ieper (© Digitaal Vlaanderen) uit 1771-1778, met aanduiding van de vindplaats.....	21
Figuur 17: Detail uit de Ferrariskaart van Ieper (© Digitaal Vlaanderen). De georeferentie van de Ferrariskaart levert voor deze vindplaats duidelijk geen correcte locatie op (zone in streepjeslijn). De vindplaats bevindt zich immers in de Sint-Elisabethstraat ter hoogte van het paarse ovaal, waar de Schipleet de straat dwars. De rode stippellijn die de straat dwars, en die elders een kruis lijkt te vormen, wijst vermoedelijk op de aanwezigheid van een brug.	21
Figuur 18: Primitief Kadaster Ieper, Sectie I, uit 1826-1843. Detail ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat, toen nog <i>Arme Meysjes Straat</i> geheten. © UGent, via libcatalog.ugent. Met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.	22
Figuur 19: <i>Plan parcellaire de la ville d'Ypres : avec les mutations publié avec l'autorisation du gouvernement sous les auspices de Monsieur le Ministre des Finances par P. C. Popp</i> , 1853. © UGent, via libcatalog.ugent. Detail ter hoogte van de Sint-Elisabethstraat, met aanduiding van de plaats van de toevalsvondst.	22
Figuur 20: Ontwerptekening voor het herstel en het herleggen van de overwelfde Ieperlee kort na de Eerste Wereldoorlog. De blauwe lijn duidt de oorspronkelijke waterwegen Ieperlee en Schipleet aan. De zwart omlijnde band stelt de vernieuwde bedding voor van na de Eerste Wereldoorlog. Uit: Stubbe 2018, 69.	23
Figuur 21: Het westelijk deel van de werkput, naar het westen, met inbegrip van de ingekokerde Schipleet op de voorgrond, de bakstenen riool rechts op de achtergrond, en het muurwerk met vloerniveaus van vlak 1 links op de achtergrond, palend aan de ingekokerde Schipleet. © agentschap Onroerend Erfgoed.	25

2019H221.D5C_5011

2019H221.D5C_5012

2019H221.D5C_5013

2019H221.D5C_5014

2019H221.D5C_5015

2019H221.D5C_5016

2019H221.D5C_5017

2019H221.D5C_5018

2019H221.D5C_5019

2019H221.D5C_5020

2019H221.D5C_5021

2019H221.D5C_5022

2019H221.D5C_5023

2019H221.D5C_5024

2019H221.D5C_5025

2019H221.D5C_5026

2019H221.D5C_5027

2019H221.D5C_5028

2019H221.D5C_5029

2019H221.D5C_5030

2019H221.D5C_5031

2019H221.D5C_5032

2019H221.D5C_5033

2019H221.D5C_5034

2019H221.D5C_5035

2019H221.D5C_5036

2019H221.D5C_5037

2019H221.D5C_5038

2019H221.D5C_5039

2019H221.D5C_5040

2019H221.D5C_5041

2019H221.D5C_5042

2019H221.D5C_5043

2019H221.D5C_5044

2019H221.D5C_5045

2019H221.D5C_5046

2019H221.D5C_5047

2019H221.D5C_5048

2019H221.D5C_5049

2019H221.D5C_5050

2019H221.D5C_5051

2019H221.D5C_5052

2019H221.D5C_5053

2019H221.D5C_5054

2019H221.D5C_5055

2019H221.D5C_5056

2019H221.D5C_5057

2019H221.D5C_5058

2019H221.D5C_5059

2019H221.D5C_5060

2019H221.D5C_5061

2019H221.D5C_5062

2019H221.D5C_5063

2019H221.D5C_5064

2019H221.D5C_5065

2019H221.D5C_5066

2019H221.D5C_5067

2019H221.D5C_5068

2019H221.D5C_5069

2019H221.D5C_5070

2019H221.D5C_5071

2019H221.D5C_5072

2019H221.D5C_5073

2019H221.D5C_5074

2019H221.D5C_5075

2019H221.D5C_5076

2019H221.D5C_5077

2019H221.D5C_5078

2019H221.D5C_5079

2019H221.D5C_5080

2019H221.D5C_5081

2019H221.D5C_5082

2019H221.D5C_5083

2019H221.D5C_5084

2019H221.D5C_5085

2019H221.D5C_5086

2019H221.D5C_5087

2019H221.D5C_5088

2019H221.D5C_5089

2019H221.D5C_5090

2019H221.D5C.5091

2019H221.D5C.5092

2019H221.D5C.5093

2019H221.D5C.5094

2019H221.D5C.5095

2019H221.D5C.5096

2019H221.D5C.5097

2019H221.D5C.5098

2019H221.D5C.5099

2019H221.D5C.5100

2019H221.D5C.5101

2019H221.D5C.5102

2019H221.D5C.5103

2019H221.D5C.5104

2019H221.D5C.5105

2019H221.D5C.5106

2019H221.D5C.5107

2019H221.D5C.5108

2019H221.D5C.5109

2019H221.D5C.5110

2019H221.D5C.5111

2019H221.D5C.5112

2019H221.D5C.5113

2019H221.D5C.5114

2019H221.D5C.5115

2019H221.D5C.5116

2019H221.D5C.5117

2019H221.D5C.5118

2019H221.D5C.5119

2019H221.D5C.5120

2019H221.D5C.5121

2019H221.D5C.5122

2019H221.D5C.5123

2019H221.D5C.5124

2019H221.D5C.5125

2019H221.D5C.5126

2019H221.D5C.5127

2019H221.D5C.5128

2019H221.D5C.5129

2019H221.D5C.5130

Benaming foto	Beschrijving	Richting
2019H221_DSC_4971.JPG	Overzicht werkput bij start terreinonderzoek	naar oosten
2019H221_DSC_4972.JPG	Overzicht werkput bij start terreinonderzoek	naar oosten
2019H221_DSC_4973.JPG	Overzicht werkput bij start terreinonderzoek	naar noordoosten
2019H221_DSC_4974.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1	naar zuidoosten
2019H221_DSC_4975.JPG	Zuidwand werkput, westelijk deel, niveau vlak 1	naar zuidoosten
2019H221_DSC_4976.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1	naar zuidwesten
2019H221_DSC_4977.JPG	Zuidwand werkput, westelijk uiteinde, niveau vlak 1	naar zuiden
2019H221_DSC_4978.JPG	Zuidwand werkput, westelijk uiteinde, niveau vlak 1	naar zuiden
2019H221_DSC_4979.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, centraal, niveau vlak 1	naar zuiden
2019H221_DSC_4980.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, centraal, niveau vlak 1	naar zuiden
2019H221_DSC_4981.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1, muren 8 en 14	naar zuiden
2019H221_DSC_4982.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1, muren 8 en 14	naar zuidoosten
2019H221_DSC_4983.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1	naar zuidwesten
2019H221_DSC_4984.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1; gewelfaanzet ingekokerde Schipleet, met aansluiting vanuit riool	naar zuidwesten
2019H221_DSC_4985.JPG	Zuidwand werkput, westelijke helft, niveau vlak 1; gewelfaanzet ingekokerde Schipleet, met aansluiting vanuit riool	naar zuidwesten

Benaming foto	Beschrijving	Richting
2019H221_DSC_5132.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1	naar westen
2019H221_DSC_5133.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1	naar westen
2019H221_DSC_5134.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1	naar westen
2019H221_DSC_5135.JPG	Zuidelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van omliggende bewoning	naar zuidoosten
2019H221_DSC_5136.JPG	Zuidelijk deel werkput, ten opzichte van omliggende bebouwing	naar oosten
2019H221_DSC_5137.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1	naar zuidwesten
2019H221_DSC_5138.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1	naar zuidwesten
2019H221_DSC_5139.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1	naar westen
2019H221_DSC_5140.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, westrand ingekokerde Schipleet, met aansluiting vanuit bakstenen riool vlak 2	naar westen
2019H221_DSC_5141.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1, detail, niveauverschil bakstenen riool en omliggende	naar westen
2019H221_DSC_5142.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2 ten opzichte van vlak 1, detail, niveauverschil bakstenen riool en omliggende	naar westen
2019H221_DSC_5143.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten	naar noorden
2019H221_DSC_5144.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten	naar noorden
2019H221_DSC_5145.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar noordwesten
2019H221_DSC_5146.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar noordwesten
2019H221_DSC_5147.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar noordwesten
2019H221_DSC_5148.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar noordwesten
2019H221_DSC_5149.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar zuidwesten
2019H221_DSC_5150.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar zuidwesten
2019H221_DSC_5151.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar zuidwesten
2019H221_DSC_5152.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar noordwesten
2019H221_DSC_5153.JPG	Onderzoek bakstenen riool 13, na wegnemen deksteenplaten, detail	naar noordwesten
2019H221_DSC_5154.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2, detail muur 9 t.o.v. van muur 8	naar westen
2019H221_DSC_5155.JPG	Zuidwestelijk deel werkput, vlak 2, detail muur 9 t.o.v. muur 8	naar westen
2019H221_DSC_5156.JPG	Overzicht centraal stuk zuidelijk deel werkput, vlak 2: bakstenen riool 13 gaat onder muur 14 door	naar oosten
2019H221_DSC_5157.JPG	Overzicht centraal stuk zuidelijk deel werkput, vlak 2: bakstenen riool 13 gaat onder muur 14 door	naar oosten

9.3.2 Vondstenfoto's

2019H221_4_IMG_1246

2019H221_4_IMG_1247

2019H221_4_IMG_1250

2019H221_4_IMG_1251

2019H221_7_IMG_1046

2019H221_7_IMG_1047

2019H221_7_IMG_1048

2019H221_7_IMG_1049

2019H221_7_IMG_1050

2019H221_7_IMG_1051

2019H221_8_IMG_1042

2019H221_8_IMG_1043

2019H221_8_IMG_1044

2019H221_8_IMG_1045

9.6 LIJST VAN VONDSTEN

inv.nr.	context	inhoud algemeen	n TOT	n AW	assessment aardewerk (R: randscherf; W: wandscherf; B: bodemscherf; O: oor)	n DB	assessment dierlijk bot	n BM	assessment bouw materiaal	n MET	assessment metaal	n GLAS	assessment glas
1	vlak 1, vrij leggen vlak ten zuiden van muren 2 en 12	aardewerk, dierlijk bot	5	4	grijs: 2W; rood: 2R: 1 kommetje slibversierd met horizontaal oor, 1 kom met uitstekende buitenlip en fijne binnenlip: dekselgeul (postME) > vermengd laat- tot postmiddeleeuws	1	sacrum van volwassen rund (in lichaamslengte doorgehakt)						
2	vlak 1, onder vloer 10, verder vrij leggen muur 9	aardewerk	3	3	rood: 1R bord brede vlag groendekkend op slib, 1B met standvin (beide laatME: 14de eeuw); slibversierd: 1W, lineair(?) geel, bruin, groengevlekt (postME) > vermengd laat- tot postmiddeleeuws								
3	vlak 1, vrij leggen rand muurwerk 12 en 14	aardewerk, glas	2	1	faience, industrieel: 1R vlag bord met blauwe band aan lip > vroegmodern							1	afgeronde bodem, kleurloos glas
4	vlak 1, vrij leggen muur 3; = pakket 22	aardewerk, ceramisch bouwmat.	9	7	grijs: 3: 1B lensbodem, 1B met geprononceerde standvoet, 1W; rood: 1R pot met eenvoudig naar buiten geplooid rand, 2R passend vetvanger, volledig profiel op langszijde, met doorboorde greep, met op de rand rij vingernagelindrukken (wellicht 15de eeuw) > 15de eeuw, met oudere, grijze lensbodem			2	CBM: 1 hoek platte dakpan, plaatselijk geglaazuurd; 1 hoek platte dakpan, met doorboring post cocturam voor nagel				
5	onder vloeren 5 en 6: verdiepen naar vlak 2; = pakket 18	aardewerk, dierlijk bot, ceramisch bouwmat., metaal, glas	38	26	grijs: 2: 1R kom met horizontale blokrand, 1W; rood: 1B vlak; steengoed: 10: 3R, waarvan 2 passend, van kan, 3W, 3B, 1O: o.a. boterpot; faience: 5R van borden met blauwe versieringen, 1R kommetje, 2B: 1 van bord, 1 standring van kommetje met blauwe versiering, 3W; tingeglazuurd: 1O, 1 reliëfkopje lichtblauw-donkerblauw versierd engelenkopje > vermengd materiaal nieuwe tijd - nieuwste tijd	13	2 oesterschelpen; verschillende runderbotten van volwassen dieren, ook heel oude dieren; 1 spaakbeen (radius) van schaap/geit	2	CBM: 1 rand platte dakpan, met restanten kalkmortel (op boven-, onder- en randvlak, maar ook op breuk); 1 rand platte dakpan, met plaatselijk glazuur	2	ijzer: 1 nagel, gecorrodeerd; 1 staafvormig onbepaalbaar fragment, gecorrodeerd	8	groen glas: 3B, passend, van vrij zware bodem met bolvormige opstolping; zwart glas: 3W; vensterglas: 1W, zeer fijn; lichtblauwig glas: 1W, zeer fijn
6	opkuis vlak 1 ZW hoek werkput	aardewerk	58	58	grijs: 2W; rood: 54: 4B (standring), 1O, 37W, 12R: kan, kom (veel met dekselgeul), pan, o.a. 5W met slibversiering (1 duidelijk gemarmerd motief, 1 met aanzet letters), 1R (kom) en 1W mangaanglazuur; slibversierd: 1R, vlakdekkend: kan (groen buitenzijde, geel binnenzijde); faience: 1W, bord met blauwe versiering > vermengd materiaal nieuwe tijd - nieuwste tijd (aardewerk vanaf 15de eeuw)								
7	vlak 2, steen van riool 13	grijze natuursteen (1 gerecupereerd als staal)	1					1	NS: lichtgrijze natuursteen; determinatie Sibrecht Reniere: kwartsareniet van de Groep van Landen; vermoedelijk parementsteen, voorzijde en onder/bovenzijde vrij vlak				
8	vlak 2, steen van riool 13	witte natuursteen (1 gerecupereerd als staal)	1					1	NS: witte natuursteen; determinatie Sibrecht Reniere: krijtsteen (krijtachtige kalksteen), mogelijk Avender; enkel bovenzijde lijkt afgewerkt, maar is erg gesleten (nog lichte profilering herkenbaar)				
9	vlak 2, vulling/onder riool 13	aardewerk	3	3	lokaal hoogversierd: 1W; rood: 2R, elk van bord met opstaande lip, waarvan 1 slibversierd > laatmiddeleeuws								
10	vlak 2, uit kijkvenstertje hoek muren 8 en 9 i.f.v. dieptebevestiging muur 8	aardewerk, dierlijk bot, ceramisch bouwmat., metaal, glas	7	1	rood: 1B, pootje grape > laatmiddeleeuws	1	nasale van rund (craniumfragment)	2	CBM: 1 rand dakpan; 1 vlak stuk dakpan	2	ijzer: 1 nagel; 1 zwaar gecorrodeerd plat stuk, onbepaalbaar	1	lichtgroen glas: 1W